

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ)
Львівський торговельно-економічний університет
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка**

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР

**Матеріали X Всеукраїнської
науково-практичної конференції**

(м. Полтава, 8 червня 2021 року)

**Полтава
ПУЕТ
2021**

УДК 341.9(477):37
ББК 67.9(4Укр)301.12
Т65

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» заборонено

Редакційна колегія

Г. В. Лаврик, д. ю. н., професор, завідувач кафедри правознавства Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

О. О. Кульчий, к. ю. н., доцент, доцент кафедри правознавства Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Т65 **Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні:** освітній вимір : матеріали Х Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 8 червня 2021 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2021. – 94 с.

У збірнику містяться матеріали наукових праць учених, студентів вищих навчальних закладів, присвячені відродженню приватного права в Україні в загальнотеоретичному, галузевому (цивільстичному) та педагогічному вимірах цього процесу.

Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, науковців, державних службовців та фахівців гуманітарного профілю.

УДК 341.9(477):37
ББК 67.9(4Укр)301.12

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.*

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», 2021

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРИВАТНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

Лаврик Г. В. Запобігання владному свавілля у сфері прав людини як вимога верховенства права.....	5
Гладкий С. О. Масова правосвідомість і правосвідомість масової людини: співвідношення понять.....	7
Захарченко П. П. «Переяславські статті (17 жовтня 1659 р.): зміна політико-правового статусу Української гетьманської держави (Війська Запорозького)».....	9
Волошина Я. Л. Методологія дослідження юридичної консультативної діяльності.....	13
Орел В. А. Переконавання як категорія юридичної аргументації.....	16

СЕКЦІЯ 2. РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ГАЛУЗЕВИЙ (ЦИВІЛІСТИЧНИЙ) РАКУРС

Деревянко Б. В. Основні положення невідомої широкій юридичній спільноті концепції модернізації господарського (економічного) законодавства України.....	19
Заика Ю. О. Механізм правового регулювання наследственных отношений: на пути рекодификации гражданского законодательства.....	23
Терела Г. В. Роль нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю у забезпеченні трудових прав: історичний аспект.....	27
Горбань О. В. Розвиток приватного права в контексті публічної політики.....	31
Бреус В. О. Винаходи, корисні моделі як об'єкти права інтелектуальної власності у сфері господарювання.....	35
Канасва В. В. Щодо питання визнання правочинів недійсними.....	37
Івашенко В. І. Правове регулювання ліцензування господарської діяльності.....	40
Петрушенко В. Є. Правовий статус міжнародних економічних організацій.....	43

СЕКЦІЯ 3. ВЗАЄМОДІЯ ТА ВЗАЄМОПРОНИКНЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА. ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО

Білокінь Р. М. Актуальні питання процесуальної відповідальності в умовах реформування правоохоронної та судової системи України: проблеми, перспективи та міжнародний досвід	31
Солдатенко О. В., Панчук Н. В. Правове забезпечення реформи децентралізації влади в Україні	51
Дудченко О. С. Правові засади створення та функціонування Народного комісаріату фінансів УСРР	53
Діхтярь Ю. А. Принцип правової визначеності у контексті модернізації публічної служби в Україні	56
Самойленко О. П. Нормативно-правове забезпечення управління в органах публічної адміністрації	58
Данилюк О. В. Теоретично-правові аспекти дослідження поняття «викривач»	62
Касьян Н. П. Нормативне забезпечення запобігання правопорушенням, обумовленим конфліктом інтересів.....	65
Ключко Ю. Л. Характеристика моделей державного управління зарубіжних країн.....	67
Канівець О. В. Європейський концепт публічної політики як інновація розвитку приватного права в Україні	71
Акулова К. О. Децентралізація – шлях України до Європи	73
Стасюк Я. О. Особливості комунікації в публічному управлінні	76
Лампіга К. С. Загальна характеристика публічного адміністрування у сфері охорони здоров'я в Україні	79
Куриленко Р. М. Проблеми правового регулювання місцевого референдуму в Україні	82
Біла А. С. Місце та роль міжнародних організацій в боротьбі з рабством, работоргівлею та торгівлею людьми	84

СЕКЦІЯ 4. ВИВЧЕННЯ (ВИКЛАДАННЯ) ПРИВАТНОГО ПРАВА У ВНЗ УКРАЇНИ

Крилевець М. С. Актуальні способи викладання приватного права у закладах вищої освіти.....	89
Кульчій О. О. Вплив розвитку юридичних інновацій на професійну діяльність юристів: оцінка перспектив	91

СЕКЦІЯ 1. ПРИВАТНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

ЗАПОБІГАННЯ ВЛАДНОМУ СВАВІЛЛЮ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ВИМОГА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Лаверик Г. В., д.ю.н., проф.

*кафедра правознавства, ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі» (далі – ПУЕТ)*

Визнання і беззастережне сприйняття безумовного пріоритету прав і свобод людини нині відбувається зі збереженням простору дії принципу верховенства права, який несе в собі все нові й нові конструктивно-перспективні елементи, які сповнені передусім спрямованості на реальне досягнення мета-правового відношення між людиною та державою, у якому, по-перше, людина має права, а держава – відповідні юридичні обов'язки щодо забезпечення цих прав; по-друге, природні права людини мають пріоритет над правами держави, суспільства, соціальних груп [1, с. 19], та інших існуючих за посередництва цього теоретико-прикладного аспекта публічно-правової відповідальності вимог (умов).

В результаті довготривалої практики правотворення та правозастосування у межах різних правових систем принципу верховенства права виокремлюється і викладається низка вимог щодо «запобігання свавільній владі», які в рішеннях Європейського Суду з прав людини (Європейського Суду Справедливості, Європейського Суду з людських прав, Страсбурзького Суду) базуються, передусім на забезпеченні доступності, чіткості положень (формулювань) національного законодавства, передбачуваності його застосування шляхом встановлення певних підстав наділення органів державної влади та їх посадових осіб повноваженнями у розв'язанні питань, які стосуються основоположних прав і свобод людини, а також визначення меж реалізації таких повноважень.

Слід зазначити, що при цьому використовується тлумачення загальновідомого вислову «встановлено законом» («згідно із законом», «у відповідності до закону») як такого, яким, окрім всього іншого, для національного законодавства з достатньою мірою передбачуваності допускається «надання особам відповідної вказівки стосовно обставин та умов, за яких органи влади будуть мати право вдатися до заходів, що спричинять наслідки щодо їхніх прав за Конвенцією» (див., серед інших

джерел, рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 року, заява № 21722/11, п. 170) [2].

У тлумаченні цього вислову ЄСПЛ торкається якості закону, вкотре вимагаючи, щоб такий закон був «доступним для зацікавлених осіб та сформульованим з достатньою точністю для того, щоб надати їм можливість регулювати свою поведінку аби бути здатними – за потреби, за відповідної консультації – передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може потягнути за собою його дія» [3] та відповідав принципів верховенства права [4]. Ним наголошується на тому, що у питаннях, які стосуються основоположних прав, надання правової дискреції органам виконавчої влади у вигляді необмежених повноважень було б несумісним з принципом верховенства права, одним з основних принципів демократичного суспільства, гарантованих Конвенцією. Відповідно законодавство має достатньо чітко визначати межі такої дискреції, наданої компетентним органам влади, та порядок її реалізації [4].

Таким чином, наповнення змістом та подальший розвиток принципу запобігання владному свавілля відбувається з урахуванням того значення, яке вкладав у розуміння «панування права» або переважання духу законності наприкінці XIX ст. – початку XX ст. один із основоположників його теоретичного осмислення – професор Оксфордського університету Альберт Дайсі (Albert Dicey) [5, с. 141]. Застосування ЄСПЛ статей 8, 9, 10 та 11 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, як і діяльність інших органів Ради Європи із застосування і реалізації відповідних рішень ЄСПЛ, супроводжується, якщо не загальною заборонаю органам публічної влади та їх посадовцям втручатися у здійснення особою закріплених у цих статтях прав, то щоб втручання у ці права допускалося з урахуванням необхідних і допустимих в демократичному суспільстві потреб в обмеженні прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Малишев Б. В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 14-20.
2. Справа «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 року, заява № 21722/11, п. 170. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947
3. Справа «Веренцов проти України» від 11 січня 2013 року, заява № 20372/11, п. 52. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text
4. Справа «Котій проти України» від 5 березня 2015 року, заява № 28718/09, п. 67. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a82#Text

5. Дайси А. В. Основы государственного права Англии (Introduction to the Study of the Law of the Constitution). Введение въ изучение англійской конституціи/ Переводъ О. В. Полторацкой подъ редакціей проф. П. Г. Виноградова. С.-Петербургъ: Изданіе Л. Ф. Пантелъева, 1891. 369 с. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01003659742#?page=171>

МАСОВА ПРАВОСВІДОМІСТЬ І ПРАВОСВІДОМІСТЬ МАСОВОЇ ЛЮДИНИ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Гладкий С. О., д.ю.н., проф.

професор кафедри правознавства ПУЕТ

Вироблення системи теоретичних понять є одним з головних функціональних призначень загальної теорії права. Трансформація цієї системи віддзеркалює зміни в суспільстві та його правовій системі. Виявлення і теоретичне осмислення нових явищ і тенденцій суспільного розвитку звичайно супроводжується появою нових теоретичних концептів, введенням у науковий обіг нових понять. Такі поняття тривалий час можуть не сприйматися панівною науковою доктриною як такою, що побудована на інших парадигмальних засадах.

Як видається, така ситуація нині склалася з поняттям правосвідомості масової людини (людини маси). Концепція масової людини (масової свідомості, масової культури, масового суспільства) має тривалу історію становлення і розвитку та являє собою широку палітру не в усьому узгоджених між собою поглядів. Їх авторами є Г. Арендт, Г. Лебон, К. Мангейм, С. Московічі, Ф. Ніцше, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Тард, З. Фройд, Е. Фром, О. Шпенглер, К. Юнг, К. Ясперс та інші.

Сьогодні в змісті цієї концепції виразно простежуються риси постмодерністського світобачення. Це означає, по-перше, що теоретико-правова рефлексія, здійснювана на його основі, нині може перебувати лише в стадії формування (становлення), і, по-друге, що настав час для міжпарадигмального діалогу з проблем, які охоплюються змістом зазначеної концепції. Одна з таких проблем – трансформація свідомості (зокрема, й правосвідомості) людини в сучасному суспільстві.

Вчення про правосвідомість як складова сучасної української юридичної доктрини оперує поняттям масової правосвідомості. Так автори одного з найавторитетніших підручників з теорії права

розглядають масову правосвідомість як «характерну для нестабільних, тимчасових громадських утворень, наприклад, натовпу, учасників мітингів, демонстрацій». Змістова характеристика масової свідомості при цьому обмежується твердженням, що «масовій правосвідомості не властиве досягнення згоди учасників таких утворень з широкого кола правових питань» [1, с. 539]. Як бачимо, зміст поняття масової правосвідомості за такого підходу будується на основі класичного розуміння маси як людських об'єднань, що мають ситуативний, нестійкий характер. Таке розуміння є надто обмеженим за змістом, оскільки формується у вузькому смисловому контексті. У підручнику авторів, які представляють іншу авторитетну наукову школу, масова правосвідомість взагалі не згадується [2, с. 559].

Концепція масового суспільства зосереджується на глобальному за своїми масштабами і багатоманітністю проявів процесі масовізації суспільства і тим самим вибудовує незрівнянно ширший контекст, наповнюючи поняття маси значно глибшим змістом. Масовізація виступає не як стихійне, локальне й тимчасове явище, а як визначальний чинник соціогенезису, що впливає на всі сфери життя суспільства і надає нову якість правосвідомості сучасної людини в усіх її проявах, формах і видах.

Масовізація – це тенденція розвитку суспільства, яка виразно виявилася ще століття тому внаслідок становлення масового виробництва та масового споживання і різко посилилася в умовах інформаційного суспільства. Масовізація спричинюється до формування і панування спрощеної, стереотипної системи цінностей і відповідних моделей мислення та поведінки.

Аналізуючи зазначені процеси, К. Ясперс писав: «Маси виникають там, де люди позбавлені свого справжнього обличчя, коріння та ґрунту, де вони стали керованими й взаємозамінними. Все це відбулося в результаті технічного розвитку й досягає все більшої інтенсивності в наступних своїх ознаках: [...] примусова, безглузда праця, розвага як заповнення дозвілля, життя як постійна нервова напруженість...» [3, с. 143].

Отже, маса – це не лише натовп (до ототожнення цих понять схилилися Г. Лебон і С. Московічі, тоді як, наприклад, К. Ясперс і З. Фройд розмежовували їх значення). Так, З. Фройд у своїх працях поряд з природними масами згадує штучні, до яких відносить армію та церкву. У штучних масах на відміну від натовпу необхідним є зовнішній примус, щоб утримати їх від розпаду. Як видається, з такого погляду бюрократизоване суспільство в цілому чи окремі його складові частини також можуть розглядатися як маса.

Відповідних змін зазнає і правова культура масового суспільства. Принципи абсолютної свободи, гедонізму та конформізму, які є визначальними для формування свідомості людини маси, витісняють гуманістичні ідеали і принципи, що стали підмурів'ям концепцій (доктрин) прав людини, верховенства права, правової держави і правового громадянського суспільства. Основний вектор розвитку масового суспільства взагалі є протилежним напрямку, в якому громадянське суспільство може розвиватися і досягати зрілості, адже масовізація породжує «натовп індивідуалістів».

Егоцентризм, невігластво і нігілізм масової людини набувають у світі права характеру відповідних за змістом деформацій правосвідомості, але поступово втрачають ціннісного статусу останніх, тобто стають новою нормою життя.

Таким чином, за традиційного підходу масова правосвідомість – це правосвідомість окремого виду, що виокремлений за суб'єктною ознакою (тобто, правосвідомість натовпу, юрби). Правосвідомість людини маси – це поняття, в якому акцентовано змістові характеристики (тенденції розвитку) правосвідомості сучасного суспільства незалежно від її носіїв.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права : підручник / [М.В. Цвік та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2009. 584 с.
2. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / О. В. Зайчук [та ін.] ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
3. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва : Политиздат, 1991. 527 с.

«ПЕРЕЯСЛАВСЬКІ СТАТТІ (17 ЖОВТНЯ 1659 Р.): ЗМІНА ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО)»

Захарченко П. П., д.ю.н., проф.

кафедра теорії та історії права та держави,

*Інститут права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Одна із найбільш значущих перемог над військом Московського царя Олексія Михайловича була здобута українським гетьманом Іваном

Виговським у бою під Конотопом 7-8 липня 1659 р., проте скористатися нею не вдалося через несприятливе внутрішньополітичне становище та нові промосковських сил в українському тилу. Саме нові антигетьманські виступи, які очолили ніжинський полковник Василь Золотаренко та переяславський Тиміш Цецора, привели до відставки І. Виговського і обрання 11 вересня 1659 р. на посаду гетьмана сина Богдана Хмельницького – Юрія, оточення якого мало на меті реанімувати стосунки з Московською державою.

У жовтні 1659 р. козацька рада в Жердовій Долині ухвалила нову доктрину взаємин із своїм північним сусідом. Так, у ст. 1 проєкту договору новообраного гетьмана з московським царем передбачалися гарантії непорушності прав і вольностей Війська Запорозького, затверджені і скріплені «присягою обох сторін» у Переяславі 1654 р. У ст. 2 ставилося питання про можливість перебування царських воєвод винятково в Києві, а в разі потреби у введенні ратних людей царя до інших українських міст, вони мали підпорядковуватися українському гетьману [с. 62].

Ст. 4 і 5 обстоюють право на уряд гетьмана: аби в обранні гетьмана старшим і меншим Війська Запорозького «вольная была, кого войско улюбить», до виборів же, крім населення України, ніхто чужий не може втручатися. Оскільки в попередні роки були спроби втручання московських воєвод у справи козацької адміністрації, то шоста стаття ставить вимогу, аби влада полковників у Війську Запорозькому не порушувалася, щоб вони у своїх «городах неотменно зоставали и ни в чем ни от кого перешкоды жадной не поносили, меновате в Киеве и в Старом Быхове и инде».

Інші пункти Жердівських статей вимагали підтвердження права приймати й відпускати чужоземних послів за умови, що копії з посольських грамот і листів надсилатимуться цареві; внутрішньої автономії держави, зокрема, щоб усі перебували під присудом і відомом гетьмана і не терпіли жодних труднощів та утиску; аби при мирових переговорах московських представників із сусідами, насамперед із поляками, татарами, шведами, були присутні «комісари» Війська Запорозького і, «повагу свою маючи, голос вільний подати могли»; непорушності прав «всякому стану духовному й світському»; амністії; права митрополита Київського: щоб він, як здавна, так і тепер, належав до патріарха Константинопольського, і послушенства йому віддавав, і ні «до кого иншого з верховности неналежной и послушенства не был премущаный». А після смерті митрополита обрання іншого митрополита Київського або якого іншого владики проводилося, як і здавна, вільно. Новообраний гетьман мав сповіщати про своє обрання шляхом направлення до Москви відповідного посольства. Остання

стаття містить вимогу, щоб по всій Україні вільно було кожному фундувати школи й монастирі, а вже існуючі школи «всякого язика для ученія дітей» були вільні «и ни от кого не было зборено» [2].

З метою укладення і підписання Жердівських статей, обраний правобережними полками гетьманом Юрій Хмельницький, 27 жовтня 1659 р. прибув до м. Переяслава для проведення Генеральної військової ради. На пропозицію делегації Ю. Хмельницького, яку очолював П. Дорошенко, провести раду на Правобережжі, де позиції українців були сильнішими, московський воєвода О. Трубецький відповів відмовою. Генеральна військова рада, зрештою, була проведена в Переяславі, більшість на якій мала старшина, зорієнтована на Кремль на чолі з переяславським полковником Тимошем Цецюрою. Для кращої договороздатності української делегації, за наказом О. Трубецького, місто було оточене ратними людьми московського царя.

Наслідком роботи Генеральної військової ради стало підтвердження гетьманських повноважень Ю. Хмельницького, але ні він, ні його оточення не зуміли відстояти жодного припису Жердівських статей. Натомість було підтверджено відновлення правомочності так званих «Прежних статей Богдана Хмельницького». Кількісно їх було 14, але ориєнтована на Переяславській раді 1659 р. їхня редакція не відповідала тексту Березневих статей Б. Хмельницького 1654 р. Це була груба підробка з метою ліквідації Української гетьманської держави (Війська Запорозького). Так, попри визнання царем і боярською думою права Війська Запорозького самостійно обирати гетьмана, відтепер необхідною передумовою визнання правомочності гетьманського обрання ставала поїздка претендента до Москви та отримання там царського затвердження із символами влади – булавою і клейнодами: «А після обрання, гетьману їздити до великого государя, царя, Великого князя Олексія Михайловича ... до Москви і бачити його державні, пресвітлі очі...» [1, с. 63]. Замість визнання верховності константинопольського патріарха, київський митрополит мав перейти у підлеглість до московського (ст. 8); зовнішня політика проводилася тільки з дозволу московського царя, адже, як лицемірно заявлено в документі, «у зв'язку з грошовими збитками та іншими витратами Війська Запорозького» (ст. 9); страх перед випробуваною коаліцією з кримцями, спонукав Москву до заборони зв'язків з Кримським ханатом (ст. 10).

18 «нових статей», що додавалися до Березневих статей Б. Хмельницького 1654 р. в абсолютній своїй більшості – результат безпрецедентного нав'язування їх із боку московського уряду [3, с. 198]. У них містилися такі положення:

– про необхідність запровадження смертної кари для гетьмана І. Виговського, його родини, а також полковників, які брали участь у виступі проти царської влади;

– гетьманові та Війську Запорозькому заборонялося ухвалювати самостійні рішення про початок чи завершення війни з іншими країнами без царського дозволу;

– ліквідовувалися рештки Білоруського козацького полку, місцевим жителям заборонялося називатися запорозькими козаками;

– збільшувалася чисельність міст, у яких дозволялося перебувати царським воєводам;

– заборонялося козацькій раді знімати гетьмана, за винятком зради цареві;

– Москві дозволялося контролювати підбір старшинських кадрів, а новообрані полковники мали складати присягу на вірність цареві;

– судова гілка влади втрачала свою незалежність, адже їм заборонялося виносити вирoki про смертну кару старшинам, які були союзниками московської влади;

– Україна зобов'язувалася повернути Москві трофеї, захоплені під час переможної для козаків битви під Конотопом;

– позаяк кріпацтво в Українській гетьманській державі (Війську Запорозькому) було скасовано, а кількість селян-утікачів із московських територій збільшувалася, цар вимагав від української влади забезпечити їхнє повернення до попередніх власників;

– відмова від присяги московському царю передбачала смертну кару для українських козаків, старшини, міщан [3, с. 199].

Отже, Переяславські статті 17 жовтня 1659 р. Ю. Хмельницького – договір, з якого закінчується суверенність Української держави і починається автономія у складі Московського царства. Вони базувалися не на справжніх, автентичних статтях, а на сфабрикованих московською владою. Їхнє підписання проходило під значним політичним і силовим тиском уповноваженого московського царя князя О. Трубецького, який відхилив текст угоди, розроблений козацькою верхівкою і затверджений Генеральною військовою радою у Жердовій Долині. Для Війська Запорозького розпочинався найтрагічніший період у його історії, що в літературі отримав назву – «доба Руїни».

Список використаних джерел:

1. Яковлів А. Українсько-московські договори у XVII – XVIII віках. Варшава: Друкарня наукового товариства імені Тараса Шевченка, 1934. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/10561/file.pdf>. (дата звернення: 09.06.2021).

2. Сергійчук В. Частина XV. Жердівські статті вимагали непорушності прав і голосу вільного. *Голос України*. 2017. 15 грудня.
3. Захарченко Петро. Історія українського права : навч. посібник. К., 2019. 436 с.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ КОНСУЛЬТАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Волошина Я. Л., к.ю.н.,
кафедра правознавства, ПУЕТ

Наукове дослідження завжди спрямоване на всебічне, достовірне вивчення об'єкта, явища або процесу на основі розроблених у науці принципів і методів пізнання. Наукове пізнання орієнтоване на здобуття нових і достовірних знань, які є необхідними для вирішення існуючої наукової проблеми. Досягнення мети наукового дослідження та отримання істинного знання про досліджуваний об'єкт, явище або процес напряду залежить від вдало підібраної дослідником методології. На сучасному етапі розвитку юридичної науки питання методології дослідження є доволі складним і неоднозначним явищем, оскільки відсутнє єдине розуміння її змісту. Не менш актуальними є проблеми методології дослідження юридичної консультативної діяльності.

Проблемам методології наукових досліджень як пізнавального процесу присвячували свої праці такі учені, як: Х. Н. Бехруз, Н. В. Камінська, М. І. Козюбра, В. В. Копча, М. В. Костицький, Л. А. Микешина, Н. М. Пархоменко, В. М. Селіванов, О. В. Сердюк, В. М. Сирих, Ю. А. Тихомиров та ін.

У науковій літературі загальновизнаним є те, що методологія наукового дослідження – це система методів, які використовуються для наукового пізнання поставленої проблеми і досягнення дослідницької мети [3, с. 54].

З метою глибокого вивчення та повного розкриття сутності теоретичних питань досліджуваного об'єкта, явища або процесу, а також втілення пізнавальних результатів у науку і життя суспільства, дуже важливим є питання обґрунтованого підбору відповідних методів.

Метод визначає шлях, процедуру дослідження; він є системою правил, принципів і прийомів підходу до вивчення правового явища або процесу та досягнення поставленої дослідницької мети [5, с. 66].

Для формування цілісної системи знань про юридичну консультативну діяльність необхідною умовою є свідомо вибрана методологія дослідження, яка складається із сукупності засобів, прийомів і способів різноаспектного пізнання досліджуваного явища.

Визначенню стратегії юридичного дослідження сприяє методологічний підхід, який розглядається як сукупність взаємозалежних методів пізнання. Так, підґрунтям здійснення дослідження юридичної консультативної діяльності є діяльнісний підхід, який дозволяє всебічно і якісно дослідити будь-який вид соціальної діяльності [6, с. 231]. Враховуючи правову природу предмету дослідження, діяльнісний підхід надає змогу співвіднести юридичну консультативну діяльність з іншими видами юридичної діяльності, зрозуміти її специфіку і місце в правовій системі, встановити зміст її взаємодії з іншими явищами правової дійсності.

Методологічне підґрунтя проведення повноцінного і завершеного теоретико-правового дослідження юридичної консультативної діяльності становлять філософські, загальнонаукові, спеціальні та конкретно-наукові методи наукового пізнання.

Максимальному досягненню істини в дослідженні даної проблематики сприяє застосування герменевтичного методу, завдяки якому можна з'ясувати поняття юридичної консультативної діяльності через призму її змістовного наповнення шляхом аналізу наукових позицій теоретиків [8, с. 71].

Для дослідження юридичної консультативної діяльності в історичному аспекті слід використовувати історичний метод, завдяки якому досягається розуміння суті досліджуваної проблеми, закономірностей її формування та розвитку [9, с. 42]. Застосування історичного методу дозволяє дослідити періодизацію становлення юридичної консультативної діяльності, її взаємозв'язки з іншими правовими явищами, напрями її впливу на суспільство у різні історичні періоди.

Не менш важливим питанням у дослідженні визначеної проблеми є здійснення структурно-функціональної характеристики юридичної консультативної діяльності, що передбачає використання структурно-функціонального методу, під яким розуміється сукупність логічних прийомів і засобів дослідження структури юридичної консультативної діяльності шляхом розкриття системи взаємозв'язків і взаємодії її елементів, їх функціонального призначення [2, с. 192].

Також при здійсненні комплексного теоретико-правового дослідження юридичної консультативної діяльності важливе значення має застосування порівняльно-правового методу, який визначають як процес виявлення, а також відображення ознак тотожності та

відмінності [4, с. 7]. Особливо широко цей метод наукового пізнання застосовується при вивченні зарубіжного досвіду в контексті досліджуваної проблематики.

Оскільки юридична консультативна діяльність є складним явищем, особливою значення набуває системний метод, який дозволяє дослідити її як цілісну систему, структурні компоненти якої є взаємопов'язаними і взаємозалежними між собою, однак володіють певними специфічними властивостями [1, с. 16].

Окрім зазначених методів наукового пізнання застосовується також прогностичний метод, який надає можливість визначити головні шляхи та перспективи подальшого розвитку юридичної консультативної діяльності, що виступає основою для розробки дієвої стратегії її вдосконалення [7, с. 49]. Застосування прогностичного методу сприяє формуванню науково-обґрунтованих прогнозів про майбутній розвиток юридичної консультативної діяльності.

Отже, проведення теоретико-правового дослідження юридичної консультативної діяльності передбачає застосування комплексної та ефективної методології, яка поєднує підходи, загальнонаукові і конкретно-наукові методи пізнання, вибір яких зумовлений особливостями предмету дослідження. Вибір методології залежить не лише від предмету самого наукового дослідження, але і від його завдань і цілей, які дослідник прагне вирішити. Від вдало підібраної методології залежить об'єктивність і достовірність наукового дослідження, обґрунтованість сформульованих висновків, їх наукова цінність і практична значущість.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Н. О. Методологічні засади дослідження диференціації кримінальної відповідальності. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2019. № 38. С. 9-22.
2. Коломієць П. В. Проблематика методології дослідження правового регулювання правового регулювання податкової безпеки України: концептуальні особливості. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 191-195.
3. Копча В. В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 54-58.
4. Процевський В. О. Щодо методологічних засад вивчення правових дисциплін. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. 2017. № 27. С. 5-12.

5. Садовнік В. П. Структурованість системи наукового пізнання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 3 (28). С. 66-69.
6. Тихомиров Д. О. Наукові методологічні підходи під час дослідження державної політики у сфері безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 230-234.
7. Тихомиров Д. О. Структура методології досліджень державної політики у сфері безпеки. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 2 (18). С. 46-51.
8. Ховпун О. С. Значення герменевтичного методу адміністративно-правового забезпечення фармації. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2020. № 2 (90). С. 69-76.
9. Шахов С. В. Значення герменевтичного методу адміністративно-правового забезпечення фармації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 38. С. 41-44.

ПЕРЕКОНАННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Орел В. А.,

кафедра правознавства, ПУЕТ

В епоху інформаційної війни ми часто зіштовхуємося з маніпуляціями, макіавеллізмами та іншими способами психологічного впливу на індивідуальну та суспільну свідомість. Щоб не стати жертвою негативного впливу з боку інших осіб, професійному юристу, окрім знань з фаху, потрібно постійно вдосконалювати так звані «soft skills» (м'які навички), зокрема з юридичної аргументації.

Однією з варіацій трактування поняття «юридична аргументація» є розгляд її як раціонального способу переконання суб'єктів правових відносин з використанням риторичних, психологічних, лінгвістичних та інших способів здійснити усний чи письмовий вплив на певну особу чи групу осіб.

Переконання як категорія юридичної аргументації звертається першочергово до раціональної сторони особистості. Воно є цілеспрямованою діяльністю, що спирається на свідомість, логічні закони, систему доказів, обґрунтувань, інтерпретацій. Водночас в процесі переконання, окрім «залізної логіки» обов'язково використовується і емоційна складова, без якої неможливо досягти результату – зміни поглядів чи переконань опонента / аудиторії. Дуалізм раціонального та емоційного аспектів у процесі переконання дозволяє впливати на поведінку та волю осіб, водночас апелюючи до

розуму (шляхом здійснення логічних операцій як обґрунтування, аргументація, приведення доказів).

Метою переконання є дискурс, побудований на аналітичних доказах, з використанням прийомів ораторського мистецтва, здатних переконати опонента / аудиторію, психологічно схилити на свій бік.

Варто розібрати обидві «грані» переконання як категорії юридичної аргументації – раціональної та емоційної (психологічної).

Раціональність спору залежить від того, чи задовольняє процедура обговорення певним формальним і сутнісним критеріям прийнятності. Для того, щоб юридичне рішення було прийнятним важливо, щоб учасники дискусії дотримувалися певних правил – це принципи послідовності, ефективності, можливості перевірки, зв'язаності та ясності, узагальненості й щирості.

Для досягнення потрібного «ефекту» в процесі переконання пропоненту потрібно дотримуватися певних правил: переконаності у тому, в чому він хоче переконати інших; наявності у нього мотиву «переконати»; внутрішньої психологічної готовності суб'єкта до застосування переконуючого впливу; зовнішніх умов, необхідних для здійснення переконування; визнання права опонента / аудиторії на власні переконання, на критичну позицію і опір; врахування загального рівня підготовленості і готовності опонента / аудиторії до сприйняття переконуючого впливу.

Варто пам'ятати, що переконання не є самоціллю чи результатом юридичної аргументації, воно є її складовою частиною. Як влучно зазначає О. Лісанюк, переконання є процесом і процедурою впливу інтелектуального характеру на адресата з метою створення знань і думок [2, с. 38]. Це визначення дає змогу відмежовувати теоретичний напрям аргументації від прикладного, який передбачає під переконанням не лише інтелектуальний, а й емоційно-психологічний вплив.

Переконання відноситься до демонстрації як складового елементу аргументації, воно пов'язане не лише з пошуком сильних аргументів, наявністю риторичних здібностей, а й з психологічною підготовкою суб'єкта аргументації. Роль довіри в процесі переконання є запорукою успішного результату. Так, співрозмовник має викликати психологічний комфорт (не вдаючись до маніпулятивного впливу) та інтелектуальний дискомфорт.

Переконання слугує «благородним» цілям аргументації, коли воно побудоване на істинній тезі і спрямовується на те, щоб адресат свідомо формулював свою думку, під впливом переконання в діалозі чи під впливом самостійних роздумів. Водночас маніпулятивні технології прагнуть приховати усвідомлення адресатом того, що на

нього здійснюють певний вплив і прагнуть здійснити псевдоаргументацію, зовні зберігаючи структуру аргументації [1].

Отже, переконання є складовою методології юридичної аргументації і результатом інтелектуально-процесуальної дії, що досягається завдяки активації лінгвопсихологічного аспекту юридичної аргументації. Юридична аргументація здійснюється шляхом висунення, обґрунтування і критичної оцінки тверджень, гіпотез, пропозицій із застосуванням юридичної термінології з метою зміни поглядів чи переконань опонента / аудиторії. Однак вона базується не лише на точних і чітких логічних законах, але й на заборонах неприпустимості моральних прийомів і психологічних вивертів, сприяє досягненню взаєморозуміння між людьми, переконанню в істинності й справедливості тих або інших заяв і рішень.

Список використаних джерел:

1. Алексеев А. П. Теория аргументации в эпоху манипуляции. *Вестник Московского университета, Серия 7 Философия*. 2013. № 5. С. 67-77.
2. Лісанюк Е.Н. Модели аргументации, рассуждение, убеждение. *РАЦИО.ru*. 2016. Вып. 17 (2). С. 35-68. URL: https://journals.kantiana.ru/upload/iblock/03a/%D0%9B%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA_%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D0%B8%20%D0%B0%D1%80%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8.pdf.

СЕКЦІЯ 2.
РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ:
ГАЛУЗЕВИЙ (ЦИВІЛІСТИЧНИЙ) РАКУРС

**ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ НЕВІДОМОЇ ШИРОКІЙ ЮРИДИЧНІЙ
СПІЛЬНОТІ КОНЦЕПЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО
(ЕКОНОМІЧНОГО) ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

Деревянко Б. В., д.ю.н., проф.

*провідний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права, і порівняльного правознавства,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

На початку 2020 року з'явилася Концепція оновлення Цивільного кодексу України, у § 1.1 якої пропонується визнати таким, що втратив чинність, Господарський кодекс України (далі – ГК України). Під час вивчення змісту цієї Концепції напрошується висновок про те, що основною її метою є не оновлення Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), а скасування чинності ГК України, а основними завданнями – пошук способів як це зробити якнайшвидше. Протягом 2020 року було проведено декілька наукових заходів з обговорення Концепції оновлення Цивільного кодексу України. Проте далеко не всі учасники таких обговорень схвально висловлювалися стосовно змісту і суті цієї Концепції. Думки таких учасників, рівно як і інших опонентів Концепції оновлення Цивільного кодексу України, зокрема і з таборів різних наукових шкіл цивільного права, поширюються мінімально, а в суспільстві формується думка про загальну підтримку юридичною спільнотою України цієї Концепції.

Так само мінімально поширеною є і Концепція модернізації господарського законодавства України, яка була розроблена ще у 2019 році, проте до 2021 року не була опублікована та широко оприлюднена. Сьогодні ця Концепція у скороченому вигляді опублікована на сторінках 18-19 Юридичного вісника України за 2-22 квітня (№ 13-15) [1], а також як додаток на сторінках 106-111 (додаток № 12) до Науково-експертного висновку до Концепції оновлення Цивільного кодексу України [2, с. 106-111]. Питання, порушені у Науково-експертному висновку до Концепції оновлення Цивільного кодексу України, рівно як і аналізу його положень мають

бути описані в інших роботах. Концепція модернізації господарського законодавства України сьогодні є невідомою для широкого загалу, а багато у чому саме через це є недооціненою навіть юридичною спільнотою, не кажучи про законотворців, чиновників та пересічних громадян. Для надання належної оцінки її суті і змісту слід розглянути її положення. Принагідно слід зазначити, що основні положення Концепції озвучувалися автором цих тез 17 травня 2021 року на засіданні Круглого столу «Модернізація господарського (економічного) законодавства України» і будуть опубліковані у збірнику наукових праць, виданому за підсумками цього заходу.

Концепція модернізації господарського законодавства України вирізняється чіткістю й оптимальністю, містить невелику кількість розділів, в яких конкретизовані завдання та/або інші складові. Перший розділ «Проблеми, які потребують розв'язання» називає основні проблеми, згруповані у 15 абзаців. Після перерахування вказано, що зазначені проблеми у правовій площині поряд із іншими чинниками негативно впливають на стан економіки України, що проявляється, зокрема, у високому рівні її «тінізації», обмеженні підприємницької ініціативи, скороченні промислового виробництва, низькій привабливості України для іноземних інвесторів [1, с. 18].

У другому розділі «Обґрунтування доцільності модернізації господарського (економічного) законодавства України» серед іншого вказано на доцільність модернізації та збереження кодифікації як оптимальної форми систематизації господарського (економічного) законодавства через те, що: – на сьогодні понад 300 базових чинних законів оперують термінологією, що розкривається у ГК України («суб'єкт господарювання», «господарська діяльність» та ін.), містять норми, які безпосередньо кореспондують із положеннями ГК України; більш ніж 40 базових законів містять пряме посилання на ГК України; – наявний позитивний досвід європейських країн, де прийнято економічні (комерційні, підприємницькі, торгові) кодекси (Австрія, Бельгія, Естонія, Латвія, Іспанія, Мальта, Нідерланди, ФРН, Словаччина, Туреччина, Франція, Чехія та ін.) для окремого регулювання відносин у сфері економіки; – існує потреба адаптації господарського (економічного) законодавства України до права ЄС, удосконалення національного законодавства відповідно до зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію з ЄС; – наявна необхідність підвищення позицій України у рейтингу Світового банку «Doing Business», серед показників якого враховуються стабільність і осучаснення господарського (економічного) законодавства та ін. [1, с. 18]. Від себе слід додати, що крім названих у розділі Концепції європейських держав, слід ще додати Болгарію з її комерційним законом, Ліхтенштейн із його Загальнонімецьким комерційним

кодексом, Люксембург, Монако, Португалію із їх комерційними кодексами. Також достатньо недавно (29 жовтня 2015 року) було прийнято Підприємницький кодекс Республіки Казахстан, прийняття якого стало можливим завдяки вивченню позитивів і негативів у регулюванні господарської діяльності в Україні. Хоча це не держава-член ЄС, проте рівень її ВВП на душу населення значно перевищує відповідний показник України.

У наступному розділі Концепції «Мета та завдання модернізації господарського (економічного) законодавства» метою визначено оновлення правової парадигми організації та здійснення господарської діяльності в Україні і на цій основі забезпечення конструктивного поєднання, взаємоузгодження публічних та приватних інтересів у регулюванні господарської (економічної) діяльності, суттєве покращення правових умов для розвитку української економіки та підвищення рівня життя населення [1, с. 18], а серед 19 завдань навіть складно визначити найбільш важливі. Це і вирішення проблеми множинності актів господарського (економічного) законодавства; і зосередження в оновленому кодифікованому акті господарського законодавства норм прямої дії; і узгодження модернізованого господарського (економічного) законодавства із основними засадами цивільного законодавства; і імплементація прогресивного зарубіжного досвіду законодавчого регулювання економічних відносин; і удосконалення нормативного масиву щодо правового статусу суб'єктів господарювання; і уточнення правового режиму майна, що залучається у господарський (економічний) оборот і використовується для здійснення господарської (економічної) діяльності; і визначення загальних засад комерціалізації прав інтелектуальної власності у сфері господарювання; і унормування умов та правил електронного господарювання; і усунення недоліків законодавства щодо здійснення діяльності у базових галузях і сферах економіки (будівництво, транспорт, фінансова діяльність і ін.); і закріплення положень, спрямованих на активізацію інноваційної, інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності; і оновлення положень законодавства з питань ведення господарської (економічної) діяльності в умовах спеціального правового режиму (під час запровадження надзвичайного чи воєнного стану, тощо) [1, с. 19]. У розширеному варіанті Концепції та у матеріалах вчених-господарників визначено конкретні способи вирішення кожного із наведених у Концепції завдань.

Розділ «Теоретична та емпірична основа і концептуальні орієнтири модернізації господарського (економічного) законодавства» поділено на три складові: I) теоретичні засади; II) емпірична основа; III) концептуальні орієнтири модернізації господарського

законодавства. Кожну складову сформульовано у максимально узагальненому, вивіреному та виваженому вигляді змісті декількох пунктів. При цьому рівень оптимальності формулювання цих пунктів є настільки високим, що спроба стислого наведення цих пунктів призведе лише до повного їх копіювання, адже скоротити обсяг жодного пункту без втрати якоїсь ознаки або й сенсу взагалі неможливо.

В останньому розділі Концепції модернізації господарського законодавства України «Очікувані результати модернізації господарського (економічного) законодавства» зазначено, що проведення модернізації сприятиме покращенню умов ведення господарської (економічної) діяльності в Україні, загального соціально-економічного стану країни, підвищенню її позицій у рейтингу «Doing Business», зокрема, дозволить забезпечити:

- досягнення правової визначеності основних засад господарської (економічної) діяльності з урахуванням сучасних економічних реалій в умовах наближення законодавства України до права ЄС;

- упорядкованість організації і здійснення господарської (економічної) діяльності на більш високому рівні;

- взаємоузгодженість нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері економіки, відповідність законодавства сучасним потребам суб'єктів господарювання;

- підвищення рівня ділової активності суб'єктів господарської (економічної) діяльності, дотримання ними правил провадження цієї діяльності, розширення кола таких суб'єктів;

- оптимальне поєднання державного регулювання і ринкової саморегуляції економіки, збалансування публічних і приватних інтересів в економічній сфері; системне усунення корупційних ризиків в економічних відносинах;

- розвиток добросовісної конкуренції, створення сприятливого інвестиційного клімату та утримання макроекономічної стабільності;

- створення нових робочих місць, підвищення доходів і зниження рівня бідності населення, зменшення соціальної нерівності в суспільстві;

- розвиток високотехнологічних виробництв, покращення якості товарів і послуг, підвищення експортного потенціалу українських виробників;

- посилення дієвості захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання; єдність відповідної правозастосовної (в тому числі судової) практики; зменшення кількості економічних правопорушень, господарських спорів, які підлягають судовому розгляду; виведення принципів господарювання на рівень дієвих інструментів вирішення господарських спорів [1, с. 19].

Схарактеризовану вище Концепцію було розроблено у 2019 році провідними вченими-господарниками, які є представниками різних

наукових шкіл господарського права. У тому ж році її було максимально скорочено в обсязі, але не за суттю. Сьогодні Концепція існує у розгорнутому (тобто з окремими поясненнями та уточненнями) і скороченому виглядах. На жаль, допоки вона залишається невідомою широкому загалу. Цю ваду планується усунути через її максимальне поширення в юридичних наукових колах. Її положення усе активніше обговорюються на рівні закладів вищої освіти, наукових установ, громадських організацій, органів судової влади.

Неознайомленість юристів із змістом Концепції спричинила відсутність її оцінки у науковій та спеціальній юридичній літературі. Цю ваду можна швидко усунути після усунення першої. Прогресивність Концепції впливає з її виваженої структури та можливістю виведення економіки держави на новий рівень завдяки поступовій реалізації її положень. Перспективність Концепції зумовлюється саме можливістю реалізації її положень, адже постійне об'єктивне зростання кількості видів господарської діяльності потребує свого господарсько-правового забезпечення, яке так чи інакше буде сформовано у найближчій чи більш віддаленій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Концепція модернізації господарського законодавства України. *Юридичний вісник України*. 2021. 2-22 квітня (№ 13-15). С. 18-19.
2. Науково-експертний висновок до Концепції оновлення Цивільного кодексу України: брошура / під заг. ред. члена-кореспондента НАН України В. А. Устименка. Київ: НАН України, ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України», 2021. 112 с.

МЕХАНИЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАСЛЕДСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ: НА ПУТИ РЕКОДИФИКАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Заика Ю. О., д.ю.н., проф.

завідувач відділу проблем приватного права,

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Одним из основных элементов механизма правового регулирования выступает норма права. Экономическое и политическое сосуществование с Европейским сообществом,

предполагает и восприятие международных стандартов в области частного права, в том числе и в наследственном праве.

Возможность определить судьбу имущества после смерти и передать его по наследству потомкам – выступает одной из важнейших гарантий стабильности отношений частной собственности и общества в целом [5, с. 509].

Современная идеология наследственного права базируется на идеологии качественно новой исторической формации, на новом понимании экономических, культурных и духовных ценностей, соотношении обязанностей государства и общества и частного лица, как субъекта наследственных правоотношений, что обуславливает принципиальные изменения доктринального отношения к отдельным, традиционным положений наследственного права [6, с. 413]. В контексте необходимости обновления законодательства заслуживают на внимание следующие основные направления рекодификации в сфере наследования.

1. Наследственного право, опосредствует динамику имущественных отношений. Сердцевину наследственной массы составляют вещные права наследодателя. Наследственное право по своей правовой природе выступает как своеобразное промежуточное звено, необходимое условие и юридическое основание приобретения наследниками абсолютного права – права собственности. В структуре Гражданского кодекса Украины (далее – ГК Украины) «Наследственное право» логично разместить после Книги третьей «Право собственности и другие вещные права» [11, р. 89].

2. По сравнению с общей дееспособностью физического лица *завещательная дееспособность* является специальной и не создает для лица никаких прав и не способствует их защите. Распоряжение имуществом на случай смерти предполагает определенную социальную зрелость лица. Право на составление завещания должно предоставляться дееспособным лицам, достигшим совершеннолетия [3, с. 455].

3. С целью устранения пробелов в правовом регулировании времени открытия наследства предлагается считать временем открытия наследства после смерти лица, ставшего жертвой политических репрессий, время вступления в силу решения комиссии о его посмертной реабилитации [9, с. 109-110].

4. Представляется необходимым выделить в Книге Шестой ГК Украины «Наследственное право» специальный раздел, нормы которого бы регламентировали особенности наследования отдельных объектов с учетом специфики их правового режима (имущественных

комплексов, предприятий, земельных участков, объектов интеллектуальной собственности, вещей ограниченных в обороте и т. д.), которые сегодня находятся в отдельных нормативных актах, что усложняет надлежащее правовое регулирование процесса правопреемства этих объектов [12, р. 168].

5. Наследственный договор является основанием возникновения обязательственных, а не наследственных правоотношений и представляет собой разновидность договора по передаче имущества в собственность, что обуславливает необходимость его размещения в подразделе «Договорные обязательства» в Книге «Обязательственное право» после договора пожизненного содержания [7, с. 608].

6. Следует упростить форму составления завещаний. Действующее законодательство по существу разрешает простую письменную форму завещания в том случае, когда речь идет о «*секретных*» завещаниях, то есть, составленных без ознакомления нотариуса с их содержанием. Функции нотариуса в этом случае сведены не к удостоверению завещания, как сделки по распоряжению имуществом на случай смерти, а к совершению такого нотариального действия как принятие на хранение конверта, в котором по словам обратившегося лица, находится завещание. Легализация по западному образцу, так называемых, «*домашних*» завещаний, значительно упростит возможность гражданина выявить свою последнюю волю [4, с. 133-134].

7. Необходимо расширить завещательную правоспособность, которую сегодня ограничивает установленный в законе порядок составления *завещания с условием*. Условие завещания должно существовать или на день открытия наследства или наступить в течение срока, указанного непосредственно в завещании. Нормы же действующее законодательства по существу не расширяют, а ограничивают свободу волеизъявления завещателя [1, с. 65-66].

8. Необходимо пересмотреть очередность наследования по закону. Отнесение иждивенцев умершего к пятой очереди наследников практически лишает их возможности получить наследство, несмотря на однозначность воли наследодателя – при жизни он оказывал таким лицам материальную помощь, которая была для них основным или существенным доходом и обеспечивала их существование.

9. С учетом европейского опыта необходимо расширить круг, так называемых, недостойных наследников, устранив от наследования лиц, совершивших умышленные преступления против наследодателя, в частности, причинившие наследодателю тяжкие и средней тяжести

телесные повреждения, побои и истязания, способствовавших доведению его до самоубийства, выдвинувших заведомо ложное обвинение наследодателю в совершении тяжкого преступления, незаконно лишивших его свободы и др. [8, с. 222].

10. Несмотря на определенные признаки фидуциарности договора управления наследством, целесообразно обязать управляющего застраховать гражданскую ответственность за вред, причиненный наследственным имуществу, которое находится в управлении [2, с. 33].

11. Защищая интересы лиц, имеющих право на обязательную часть наследства вопреки воли завещателя, законодатель практически способствует их неосновательному обогащению. Вместо определенной законодателем сегодня части наследства им необходимо предоставлять право на алиментирование за счет наследственного имущества [10, с. 126].

Институт обязательных наследников ограничивает свободу завещания, а вопрос об устранении наследников от наследования решается судом уже без участия самого заинтересованного лица – завещателя. Завещателю необходимо предоставить право при жизни обращаться в суд с заявлением о лишении права на обязательную часть наследства лиц, уклонявшихся от предоставления помощи наследодателю, который в силу преклонного возраста, тяжелой болезни либо увечья находился в беспомощном состоянии (ч. 5-6 ст. 1224 ЦК Украины).

Список використаних джерел:

1. Заїка Ю. О. Виникнення та становлення заповіту з умовою у вітчизняному спадковому законодавстві. *Приватне право і підприємництва*. 2015. Вип. 14. С. 62-66.
2. Заїка Ю. О. Договір на управління спадщиною. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 29-34.
3. Заїка Ю. О. Методологія досліджень спадкового права / Методологія в праві: монографія / за ред. І. Безклубого. К.: Грамота, 2017. С. 449-473.
4. Заїка Ю. О. Процедура нотаріального посвідчення заповіту: теоретичні та практичні проблеми. *Право України*. 2020. № 9. С. 123-136.
5. Заїка Ю. О. Розвиток доктрини спадкового права і законодавства в контексті євроінтеграційних прагнень України // Адаптація національного законодавства відповідно до угоди про асоціацію України з Європейським Союзом: монографія/ за ред. О. В. Кузьменко. К.: Кафедра, 2019. С. 508-516.

6. Заїка Ю. О. Спадкове право і цивілістична доктрина // Правова доктрина України : у 5 т. Т. 3. Доктрина приватного права : Н. С. Кузнецова, Є. О. Харитонов, Р. А. Майданик та ін. ; за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Х.: Право, 2013. С. 413-432.
7. Заїка Ю. О. Спадковий договір в умовах реформування цивільного законодавства // Оновлення Цивільного кодексу України : формування підходів: монографія / за ред. А. С. Довгєрта і Є. О. Харитонєва. Одєса : Гєльветика, 2020. С. 593-609.
8. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні : Станєвлення і розвитєк : монографія. 2-є вид. К. : КНТ, 2007. 288 с.
9. Заїка Ю. О. Юридичні факти у спадковєму праві // Новітні підходи до розуміння юридичних фактів у механізмі правового регулювання приватних відносин : зб. наук. пр. / за ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кєта, М. Д. Пленюк. К. : НДІ ПрПіП ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. С. 105-123.
10. Сучасні тенденції розвитку спадкового права (порівняльно-правовє дослідження) : монографія / Ю. О. Заїка, Н. Б. Солтис, В. В. Проценко, Є. О. Рябокєнь; відп. ред. В. В. Луць. К. : НДІПрПіП ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2015. 248 с.
11. Zaika Y. O. Directions of updating the inheritance legislation of Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, Vol. 27, No. 1, 2020. P. 84-99.
12. Zaika Y. O., Skrypnyk V. L., Sofiiuk T. O. Permanent inheritance as an object of civil rights : theoretical aspects. *Asia Life Sciences*. Issue 1, July 2020, 22 (1). P. 153-170.

РОЛЬ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТРУДОВИХ ПРАВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Тєрєла Г. В., к.і.н., доц.
кафєдра правєзнавства, ПУЄТ

Одним із важливих ґносеєлогічних питань проведення ієєорико-правового дослідження – у нашєму випадку становлення та розвитку інституту наглядє і контролє за дєтриманням законодавства про працю в Україні – є здійснення перієдизації останнього, що уможєвлює структурування широкого спектру досліджуваного ієєорико-правового матеріалу, визначення тенденцій та заєномірностей еволюції соціально-правового явища, моделювання напрямків подальшого ефективного забезпечення прав та свобод суб'єктів трудових відносин.

У науковій літературі широко представлений підхід виокремлення етапів еволюції правових інститутів, в основі якого – дослідження трудового (фабричного, робітничого) законодавства в імперський період, коли землі України входили до складу Російської імперії та Австро-Угорщини, період Української революції, радянський період та період незалежної України. Такий підхід дозволяє детально проаналізувати тенденції розвитку інституту нагляду і контролю з позитивістської точки зору. Проте враховуючи, що інститут нагляду і контролю розвивався як невід’ємна гарантійна складова в рамках трудового права, за основу виділення етапів його еволюції видається можливим взяти об’єкт нагляду і контролю як юрисдикційної форми захисту трудових прав – власне самі права, що дасть змогу розглянути нагляд і контроль з аксіологічної точки зору через призму його мети та призначення.

З одного боку, нагляд і контроль є функцією державного управління у сфері праці, яка реалізується за допомогою спеціально створених для цього органів, насамперед, інспекцій праці. Функціонування цих органів є відповідно відображенням соціальної політики тієї чи іншої держави у певний період. З іншого боку, такі органи мають провадити діяльність, спрямовану не лише на виконання позитивно закріпленого трудового законодавства, але й на забезпечення (тобто сприяння реалізації, охороні й захисту) прав та свобод людини. Право на працю, як відомо, є одним із природніх прав, яке не має національних кордонів, водночас рівень його реалізації, охорони та захисту є найліпшим показником стану не лише і не стільки законності, скільки правопорядку.

Як відомо, сама історія розвитку трудового законодавства у сучасному його розумінні веде свій початок з правового закріплення фабричних інспекцій як органу нагляду за дотримання промисловцями вимог законодавства щодо забезпечення безпечних умов праці. У Російській імперії їх створення було започатковано Законом «О малолетних, работающих на заводах, фабриках и мануфактурах» від 1 червня 1882 року, на півстоліття відстаючи при цьому від заснування подібних органів у Великій Британії та ряді європейських країн. Маючи суто публічно-правовий характер, фабричне законодавство складало підгалузь поліцейського (адміністративного) права. Натомість договори найму регламентувалися цивільним законодавством. Нагляд здійснювався в першу чергу за дотриманням техніки безпеки, обмеженням залучення до роботи малолітніх дітей. Це був період, започаткований буржуазно-демократичними революціями, що призвели до закріплення невідчужуваних (природніх) прав так званого першого покоління, з-поміж яких право на життя, на безпеку, рівність перед

законом. Розмірковуючи ще на початку XX століття над однаковими по суті етапами розвитку фабричного законодавства у різних країнах та уособлюючи його із правовим регулюванням охорони праці, російський вчений І. М. Кулішер пояснював таку закономірність однорідними в усьому цивілізованому світі «принципами моралі і гігієни» [1, с. 229]. Це спричинило уже наприкінці XIX століття спробу на міжнародному рівні розробити норми, спрямовані на охорону та захист праці робітників. Одним із результатів міжнародної конференції, яка відбулася у березні 1890 р. у Берліні за участі представників п'ятнадцяти європейських держав, стала рекомендація підпорядкувати нагляд за виконанням законодавства з охорони праці інспекторам, незалежним, як від підприємців, так і від робітників. Відтак, ознакою даного періоду стало здійснення нагляду та контролю державними органами за практичної відсутності громадського контролю. Фабричне законодавство характеризувалося наявністю забороняючих норм, які стосувалися лише найбільших ризиків у сфері охорони праці та техніки безпеки.

Погоджуючись із думкою вченого XIX століття Ф. І. Леонтовича про те, що періоди в рамках історико-правового процесу не можуть бути суворо відмежованими один від одного [2, с. 34], та враховуючи тривалий процес формування і нормативного закріплення права на працю, що реалізується на основі вільно укладеного трудового договору, видається стосовно України визначити початок другого періоду двадцятими роками XX століття. 15 листопада 1922 року був введений в дію Кодекс законів про працю УСРР, продублювавши з незначними відмінностями союзний КЗпП та закріпивши можливість укладення індивідуальних трудових договорів за угодою сторін. На конституційному рівні право на працю, що трактувалося як «право на одержання гарантованої роботи з оплатою ... праці у відповідності з її кількістю і якістю» було закріплено статтею 117 Конституції УРСР 1937 року, тоді як Конституція УСРР 1929 року визначала лише обов'язок працювати. До завдань Інспекції праці відповідно до Постанови Народного комісаріату праці СРСР від 16 жовтня 1923 р. було віднесено здійснення нагляду за виконанням законодавства та правореалізаційних актів у частині, що стосувалися умов праці, охорони здоров'я і життя трудящих. Радянський період позначився одержавленням профспілок, перетворивши громадську за своєю природою організацію на недержавний допоміжний апарат державного управління, який отримав повноваження здійснювати як державний нагляд, так і громадський контроль. Це йшло врозріз із міжнародними стандартами, зокрема, суперечило Конвенції Міжнародної організації № 81 «Про інспекцію праці у промисловості й торгівлі» (1947 р.) та

Конвенції № 129 «Про інспекцію праці в сільському господарстві» (1969 р.). Останні, до речі, були ратифіковані незалежною Україною у 2004 році, незважаючи на те, що УРСР була членом МОП з 1954 року, а Конвенція № 81 віднесена до однієї з десяти найважливіших.

Третій період, що розпочався у 90-х роках ХХ століття, уособлюється з інституалізацією на міжнародному рівні концепції гідної праці та супроводжуючого його процесу доктринального обґрунтування та нормативного закріплення права на гідну працю, будучи логічним відображенням визнання послідовного і беззастережного «...дотримання вимог людської гідності як онтологічної основи всіх прав і свобод людини» [3, с. 134]. Відтак, перехід проблем забезпечення дотримання трудового законодавства на новий рівень має об'єктивні передумови, що підтверджуються як еволюцією трудових прав, так і концептуальними змінами розвитку трудового законодавства, що мають стати основою реформування інституту нагляду і контролю відповідно до міжнародних стандартів. Останні, у свою чергу, за слушним зауваженням директора бюро МОП Д. Бейкера утворюють «бастіон» проти схильності до перегляду трудового законодавства під тиском неоліберальної ідеології [4, с. VI].

Для забезпечення гідної праці, яка трактується Міжнародною організацією праці як продуктивна праця чоловіків та жінок в умовах свободи, рівності, безпеки та поваги до людської гідності необхідним є проведення кодифікації трудового законодавства, закріплення у Трудовому кодексі України як самого права на гідну працю, так і механізму його правового забезпечення, зокрема, визначення на законодавчому рівні повноважень інспекції праці як органу, що покликаний слугувати організаційно-правовою гарантією захисту трудових прав. Зокрема, статтю 1 проекту Трудового кодексу України № 2410 від 08. 11. 2019 р. (ініц. Королевська Н. та ін.), яка закріплюючи мету ТК передбачає «...створення належних, безпечних і здорових умов праці» варто викласти як «...створення належних, безпечних, здорових і гідних умов праці». У статті 346 проекту ТК варто передбачити можливість оскарження дій інспектора праці не лише в адміністративному, але й у судовому порядку, вимога чого є невід'ємною складовою верховенства права та урівноважує прийнятність дискреційних повноважень посадової особи за обґрунтованих на те підстав.

Список використаних джерел:

1. Кулишер И. М. Промышленность и условия труда на Западе в XIX столетии. Петроград: Издательство Брокгауз – Ефрон, 1923. 366 с.

2. Лекции по истории русского права, читанные в Императорском Новороссийском университете ордин. проф. Ф. И. Леонтовичем в 1886/7 акад. году [Текст]. Одесса: Типо-литогр. В. Кирхнера, 1886. 264 с.
3. Козюбра М. І. Права людини і верховенство права // Верховенство права та права людини у світлі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: Практично-методичний посібник викладача. Київ, 2016. С. 129-138.
4. Labour law: Its role, trends and potential Labour Education. 2006/2-3. № 143-144. 102 p.
5. Проект Трудового кодексу України № 2410 від 08. 11. 2019 р. – URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67331

РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Горбань О. В., к. філософ. н, доц.,
кафедра правознавства, ПУЕТ

Авторський підхід дослідження теми скерований девізом «*ніщо не вічне!*». Акценти розставлені у словах «*розвиток*» та «*публічної*». Процес взаємодії зазначених у темі об'єктів дослідження розглядається у двох аспектах: *принципах* розмежування приватного і публічного права та *співвідношенні* права і політики.

Розмежування приватного і публічного права успадковане від давньоримського права і обумовлене європейськими географічними особливостями. На відміну від східних цивілізацій, вони спричинили життєдіяльність окремими (порівняно нечисленними) сім'ями на власний розсуд. Відтак у давніх Греції та Римові сформувалося *правило автономії волі* вільних осіб чоловічої статі у *договірному* регулюванні поміж собою *особистих* майнових і немайнових відносин. Автономії від державної політики, сферою якої стало *владне* регулювання *суспільно значимих* (публічних) відносин: охорона прав приватних осіб від злочинних посягань на них; державне будівництво і державна безпека; зовнішні зносини з іншими державами. Принципи суверенітету вільної особи в приватній сфері життя і суверенітету держави в публічній його сфері закріпилися в розмежуванні поміж ними методів правового регулювання своєї діяльності: децентралізованого (диспозитивного) в приватному праві і централізованого (імперативного) в публічному праві.

Актуалізація *проблеми методології тлумачень* принципу свободи волі в праві у контексті його *розвитку* обґрунтована В. Процевським та В. Горбанем [1]. Автори критично проаналізували існуючі суперечності тлумачень: без врахування *розвитку суспільних відносин, у причинно-наслідковому зв'язку з якими розвиваються й принципи права*; без врахування *двоїстої сутності свободи особи* (внутрішньої і зовнішньої). Усе це зумовлює плутанину в поняттях (свобода чи автономія волі) і підходах до *розвитку принципів правового регулювання приватного та публічного права в контексті сучасної тенденції до стирання різниці між публічним і приватним правом*.

Однак обмежене своїм предметом правознавче дослідження залишає відкритим питання: чому у сучасному приватному праві спостерігається тенденція поєднання властивого йому диспозитивного методу правового регулювання з імперативним методом і чому стирається різниця між приватним і публічним правом? Перспективи відповіді на це питання розкриває міждисциплінарне дослідження: правознавче й політологічне, адже взаємодія права і політики є двосторонньою.

Розвиток права і політики у ХХ ст. відбувався відповідно до закону єдності і боротьби протилежностей. З одного боку, глобального характеру набули поширення демократії, громадянських суспільств та принципу верховенства права на захисті прав і свобод людини від свавілля держав. З другого боку, під впливом глобальних криз (І світова війна і початок протистояння буржуазних країн із соціалістичними, депресія 1929 – 1933 років, II світова війна) «новий курс» президента Ф. Рузвельта в США започаткував політику державного регулювання економіки із обмеженням свободи волі в приватному праві буржуазних країн. У соціалістичних країнах приватне право було зведено нанівець. У міжнародному приватному праві принцип свободи волі осіб суттєво обмежувався конкурентною політикою буржуазних держав стосовно країн соціалізму чи соціалістичної орієнтації.

Нова політико-правова практика знайшла відображення в політичній термінології. Г. Лассвелл увів поняття «policy» (політичний курс, стратегія), яке, на відміну від «polity» (політичні інститути та норми їх діяльності) і «politics» (політичний процес), несло нове розуміння «громадських справ» і розглядалося під кутом *процесу вироблення політичного рішення*. За ним, відзначають політологи, пошук способів розв'язання суспільних проблем є неповним без акторів, творців політики [2, с. 47]. З розвитком демократії, прав і свобод людини, громадянського суспільства в

розвинутих країнах сформувалася стійка тенденція до *розширення їх кола*.

В англійській мові, як відзначає О. Фурсін, відсутня різниця між словами «державний» і «суспільний», обидва слова виражені терміном – «public». *Поява поняття «Public policy» позначило перехід від властивої політиці минулого боротьби до узгодження суспільних інтересів*. Це передбачає: сумісну роботу представників уряду, місцевих влад, суспільних організацій, незалежних дослідників, експертів тощо, а не протиставлення їх один одному; використання засобів врахування інтересів різних суспільних груп; процедури публічних консультацій з групами інтересів; посередництво прийнятих у міжнародній спільноті стандартів і форматів [3, с. 53 -54].

О. Ричка відзначає, що наука публічної політики сформувалася на початку 50-х рр. XX ст. і розкриває різні моделі її практик:

- модель *плюралістичної традиції*: за основу політики взяла поняття «public government», за яким держава є агентом, відповідальним лише на тиск груп інтересів. Публічна політика розуміється як комплекс взаємодій між державою, некомерційними та комерційними організаціями, громадянським суспільством;

- модель *державно-корпоративного консенсусу*: держава буде політичні відносини між групами інтересів; діє ліцензована державою кількість неконкуруючих, ієрархічних, упорядкованих груп, на які покладається виконання конкретних функцій. Політика полягає в обміні взаємовигідними послугами – держава підтримує групи інтересів за їх участь у прийнятті політичних рішень;

- модель *державного менеджменту*: сучасна держава не спроможна забезпечити суспільні потреби; існує потреба в зміні ієрархічного адміністрування на нову форму управління; ринкова економіка визначає комунікативні політичні процеси;

- модель *політичних мереж*: має різновиди. Американська – полягає у взаємодії держави та груп інтересів як рівноправних суб'єктів. Німецька – репрезентує мережу як нову форму державного управління, яка базується на заміні ієрархічного адміністрування комунікаційними процесами, на яких вибудовується координація інтересів і ресурсів суб'єктів, задіяних у процесі прийняття політичних рішень.

Розкриваючи новизну публічної політики на відміну від державної, О. Пухкал і О. Гомоляко наводять визначення її теоретиків: В. Парсонса, який зазначає, що публічна політика зосереджується на проблемах суспільства і пов'язана із тим, як ці проблеми визначаються й формулюються, яке місце вони займають у

порядку денному політичної діяльності й політичного управління, і наскільки ефективно державна влада здійснює заходи чи утримується від них [5, с. 17]; групи європейських науковців, які визначають публічну політику як зв'язок послідовних рішень чи діяльності, прийнятих різними публічними, а інколи й приватними, дійовими особами, ресурси, інституційна приналежність і інтереси яких є різними, з метою розв'язання проблеми, політично визначеної як колективна [5, с. 44].

Узагальнюючи результати досліджень публічної політики у формулі «державно-приватне партнерство», можна визначити сутність її впливу на право. Він полягає у поєднанні протилежностей приватного і публічного права через підпорядкування імперативним методом правового регулювання приватних інтересів суспільним. Актуальними прикладами цього є санкційна політика країн західної цивілізації проти своїх цивілізаційних конкурентів. У внутрішній політиці західних країн цей вплив проявляється в імперативному регулюванні приватного права (зокрема, законодавчому й правозастосовному) через принцип *справедливого договору* (передбачає захист так званої «слабкої сторони» договору).

Список використаних джерел:

1. Процевський В. О., Горбань В. І. Принцип свободи волі в праві: що не так у доктринальних тлумаченнях і які від них загрози для юридичної практики. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право»*. Випуск 31. Харків, 2020. С. 7-23.
2. Публічна політика: навч. посіб. / авт. кол.: С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович та ін.; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. Київ: НАДУ, 2016. 340 с.
3. Фурсін О. О. Поняття «публічної сфери» як єдності економічної, соціальної і політичної сфер. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія / За заг. ред. С. Чернова, В. Воронкової, В. Банаха, О. Сосніна, П. Жукаускаса, Й. Вайнхардт, Р. Андрюкайтене. Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. 606 с.
http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/monografii/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_2017.pdf
4. Ричко О. Деякі аспекти науково-методологічного дослідження феномену публічної політики. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbu/
cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IM
AGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpnadu_2011
_1_7.pdf

5. Пухкал О. Г., Гомоляко О. В. Публічна та державна політика: єдність та відмінності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 106 – 112.

ВИНАХОДИ, КОРИСНІ МОДЕЛІ ЯК ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Бреус В. О.,

студентка 3-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

Об'єкти інтелектуальної власності використовуються у різних сферах господарювання, сприяють забезпеченню виробництва інноваційної продукції. Інтелектуальна власність (*далі* – ІВ) становить основу господарювання в світовій та національній економіці та відіграє важливу роль у розвитку підприємництва зокрема, та суспільства загалом, є невід'ємною складовою господарського обороту.

Винаходи, корисні моделі та промислові зразки у науковій літературі іменуються як об'єкти патентного права [3]. Об'єднання цих об'єктів в одну групу базується на охоронному документі. Правовідносини в досліджуваній сфері на національному рівні регулюються Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р. № 3687-XII. Важливе місце в упорядкуванні досліджуваних суспільних відносин посідає Паризька конвенція про охорону промислової власності (*далі* – Паризька конвенція), що набрала чинності 25.12.1991 р.

Зростання науково-технічного прогресу, підвищення його ефективності є одними із основних векторів розвитку національної економіки. Тому, вагоме місце серед об'єктів інтелектуальної власності займають винаходи та корисні моделі. Права ж на ці об'єкти відіграють вагомий роль у сучасних умовах переходу до ринкових відносин, адже досить часто вони стають предметом договорів.

Винаходом (корисною моделлю) є результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технологій [2]. На перший погляд законодавець ототожнює ці два поняття, проте вони мають відмінність, яка полягає в умовах патентоспроможності.

Право ІВ на винахід та корисну модель засвідчується патентом. Під час здійснення державної реєстрації таких об'єктів публікуються відомості про ці дії у Бюлетені відомостей про державну реєстрацію [2]. Вважаємо, що така практика є досить корисною, адже особи, які зацікавлені в покращенні технологічного забезпечення, можуть слідкувати за винаходами і звернутись до володільця та узгодити з ним питання, що їх цікавлять, підписати ліцензійний договір тощо. З правової точки зору права ІВ на ці об'єкти виникають з моменту отримання суб'єктом патенту, він слугує своєрідним механізмом захисту.

Згідно із положеннями Паризької конвенції будь-яка особа, що належним чином подала заявку на патент чи винахід в одній з країн Союзу по охороні промислової власності, чи правонаступник цієї особи користується для подання заявки в інших країнах правом пріоритету. Строки пріоритету складають 12 місяців для патентів на винаходи та для корисних моделей [1]. Так, винахідники мають пріоритетну можливість захистити об'єкт ІВ й за межами території держави, у якій здійснено першу реєстрацію. Даний інститут сприяє захисту прав винахідника й констатує високий розвиток інституту права ІВ у країнах-членах конвенції.

Особисті немайнові та майнові права належать винахіднику. До першої групи прав віднесено право авторства та право присвоєння імені створеному винаходу чи корисній моделі. Право авторства є невід'ємним особистим правом, його охорона здійснюється безстроково [2]. Зміст досліджуваного права розкривається у визнанні винахідника творцем винаходу чи корисної моделі як об'єкта ІВ, адже його творча праця посприяла створенню такого об'єкту. Автор винаходу чи корисної моделі має право на присвоєння свого імені такому об'єкту [2]. Законодавством не встановлено систему використання даного права, тобто творець самостійно обирає методи, за допомогою яких може реалізувати надане право. Права на використання винаходу чи корисної моделі та перешкоджання на використання цих об'єктів є виключними, адже лише власник патенту може використовувати запатентований ним об'єкт ІВ. Інші ж особи для його використання зобов'язані отримати дозвіл, шляхом отримання ліцензії, укладенням ліцензійного договору [4, с. 72]. Наприклад, такі дозволи сприяють покращенню технічного оснащення компаній. Досить актуальним є використання таких об'єктів ІВ суб'єктами господарювання.

Отже, винаходи та корисні моделі як об'єкти права інтелектуальної власності є надзвичайно важливими для

господарюючих суб'єктів. Вони є найціннішим стратегічним ресурсом і провідною конкурентною перевагою суб'єкта господарювання. Захист таких об'єктів здійснюється з допомогою патентів як на національному, так і міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності 995_123 від 25.12.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII, станом на 14 жовтня 2020 р. / Україна. Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (Дата звернення: 21.11.2020 р.).
3. Амброзяк Н. Об'єкти інтелектуальної власності: юридичні засади. *Податки і бухоблік*. 2018. № 58. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/july/issue-58/article-37924.html>.
4. Тарасенко Л. Л. Права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 39(1). С. 71-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_39%281%29__19.

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНІВ НЕДІЙСНИМИ

Канасва В. В.,

студентка 4-го курсу (групи ПР-41),

історико-юридичний факультет Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Правочин є одним із найдієвіших та, внаслідок цього, найпоширенішим способом правового врегулювання суспільних відносин, адже його укладення є підставою для встановлення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, за допомогою якої фізичні та юридичні особи задовольняють свої інтереси в тій чи іншій сфері життєдіяльності. У разі недотримання встановлених чинним законодавством умов дійсності правовчинів та необхідністю захисту прав та законних інтересів, суб'єкти цивільних правовідносин наділені правом на звернення до суду.

У пункті 5 Постанови Пленуму ВСУ від 06.11.2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правовчинів недійсними» зазначено, що «відповідно до статей 215 та 216 ЦК суди

розглядають справи за позовами: про визнання оспорюваного правочину недійсним і застосування наслідків його недійсності, про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину» [1].

Вимога про встановлення нікчемності правочину підлягає розгляду в разі наявності відповідного спору. Такий позов може пред'являтися окремо, без застосування наслідків недійсності нікчемного правочину. У цьому разі в резолютивній частині судового рішення суд вказує про нікчемність правочину або відмову в цьому.

Вимога про застосування наслідків недійсності правочину може бути заявлена як одночасно з вимогою про визнання оспорюваного правочину недійсним, так і у вигляді самостійної вимоги в разі нікчемності правочину та наявності рішення суду про визнання правочину недійсним. Наслідком визнання правочину (договору) недійсним не може бути його розірвання, оскільки це взаємовиключні вимоги.

Відповідно до статей 215 та 216 ЦК вимога про визнання оспорюваного правочину недійсним та про застосування наслідків його недійсності, а також вимога про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину може бути заявлена як однією зі сторін правочину, так і іншою заінтересованою особою, права та законні інтереси якої порушено вчиненням правочину [2].

Таким чином, п. 5 Постанови Пленуму ВСУ від 06.11.2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» передбачає можливість заявлення наступних позовних вимог у випадку існування підстав для недійсності правочину: про визнання оспорюваного правочину недійсним; про визнання оспорюваного правочину недійсним і застосування наслідків його недійсності; про застосування наслідків недійсності правочину в разі наявності рішення суду про визнання оспорюваного правочину недійсним; про встановлення нікчемності правочину без застосування наслідків недійсності нікчемного правочину; про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину [1].

Здійснення і захист цивільних прав тісно пов'язані з фактором часу. Цивільні правовідносини не існують абстрактно: вони виникають, змінюються та припиняються у часі. Для регулювання цивільних відносин використовують певні проміжки часу, які називаються строками, а час, протягом якого особа має звернутися за захистом та відновленням порушеного права до компетентного органу називають позовною давністю. Отже, позовна давність є встановленим законом строком для захисту порушеного права шляхом пред'явлення позову до судового органу.

Поняття позовної давності міститься в статті 256 ЦК України, відповідно до якої позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу [2].

За змістом статей 257 та 258 ЦК України позовна давність поділяється на два види: загальна і спеціальна. Загальна позовна давність становить три роки (ст. 257 ЦК України) і застосовується до всіх позовів, за винятком окремих видів вимог, до яких застосовується спеціальна позовна давність [2].

Порівняно із загальною позовною давністю вона може бути скороченою або більш тривалою. Так, скорочена спеціальна позовна давність тривалістю один рік застосовується до вимог: 1) про стягнення неустойки (штрафу, пені); 2) при спростуванні недостовірної інформації, вміщеної у засобах масової інформації; 3) про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права на купівлю частки у праві спільної часткової власності (ст. 362 ЦК України); 4) у зв'язку з недоліками проданого товару (ст. 681 ЦК України); 5) про розірвання договору дарування (ст. 728 ЦК України); 6) у зв'язку з перевезенням вантажу, пошти (ст. 925 ЦК України); 7) про оскарження дій виконавця заповіту (ст. 1293 ЦК України).

Строк подовженої спеціальної позовної давності, у свою чергу, може становити п'ять або десять років. Позовна давність тривалістю п'ять років застосовується до вимог про визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства або обману. Позовна давність тривалістю десять років застосовується до вимог про застосування наслідків нікчемного правочину [2].

Відповідно до п. 28 постанови Пленуму ВСУ від 06.11.2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» перебіг позовної давності щодо вимог про визнання правочинів недійсними обчислюється не з моменту вчинення правочину, а відповідно до ч. 1 ст. 261 ЦК України – від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Визначаючи момент початку перебігу позовної давності за позовом про визнання недійсним договору іпотеки ВСУ у Постанові від 03.02.2016 р. у справі №6-75цс15 зауважив, що «... формулювання загального правила щодо початку перебігу позовної давності пов'язане не тільки з часом безпосередньої обізнаності особи про певні обставини (факти порушення її прав), а й з об'єктивною можливістю цієї особи знати про ці обставини» [3].

В окремих випадках закон встановлює спеціальний момент початку перебігу строку позовної давності. Наприклад, згідно з ч. 2 ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності за вимогами про визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом насильства, починається від дня припинення насильства [2].

Відповідно до ч. 3 ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності за вимогами про застосування наслідків нікчемного правочину починається від дня, коли почалося його виконання [2].

Таким чином, враховуючи вищезазначене, перебіг позовної давності за вимогами про визнання недійсним правочину починається за загальними правилами, визначеними у частині першій статті 261 ЦК України, тобто від дня, коли особа довідалась або могла довідатись про порушення свого права.

Список використаних джерел:

1. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 9. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Постанова ВСУ від 03.02.2016 у справі №6-75цс15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55609690>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Іващенко В. І.,

студентка 3-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

У доктрині господарського права виокремилися різні підходи до визначення «ліцензування господарської діяльності». Як зазначає Е. Е. Бекірова, дане поняття слід розглядати у декількох аспектах:

1) як елемент легітимації суб'єктів господарювання, що полягає в «узаконенні» господарської діяльності шляхом отримання ліцензії на її провадження;

2) як реальну можливість втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання, що має на меті запобігання незаконному веденню господарської діяльності, захисту прав споживачів тощо;

3) як умову провадження окремих видів діяльності, що полягає в ліцензуванні господарської діяльності, здійснення якої потребує певної професійної підготовки суб'єкта;

4) як підставу виникнення права на здійснення видів господарської діяльності [3, с. 7].

Загальна процедура ліцензування господарської діяльності, як і перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, закріплені у Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015 р. [1].

Л. Микитенко поділяє види господарської діяльності на три групи:

1) види діяльності, на які поширюються лише вимоги, закріплені у Законі про ліцензування;

2) види діяльності, ліцензування яких здійснюється відповідно до норм Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015 р., але з урахування особливостей, що визначаються спеціальними законами;

3) види діяльності, порядок ліцензування яких здійснюється на підставі спеціального законодавства [4, с. 86].

Для отримання ліцензії суб'єкт господарювання звертається до органу ліцензування із заявою про отримання ліцензії, яка повинна містити інформацію про:

1) здобувача ліцензії, що має свою специфіку як для юридичних, так і фізичних осіб-підприємців;

2) вид господарської діяльності, передбачений у ст. 7 Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності» № 222-VIII від 02.03.2015 р.

Н. В. Никитченко зауважує, що ліцензування виробництва та торгівлі лікарськими засобами спрямоване на встановлення додаткових правових гарантій забезпечення безпеки та якості лікарських засобів, за правилами Належної виробничої практики, відповідно до Директив ЄС і рекомендацій ВООЗ [5, с. 91].

Для отримання ліцензії на провадження фармацевтичної діяльності суб'єкт господарювання подає заяву і відповідні підтвердні документи органу ліцензування. Видачу, переоформлення, зупинення дії ліцензії та її анулювання у сфері фармацевтичної діяльності здійснює Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (далі – Держліксслужба). Здобувач ліцензії додає до заяви та документів два примірники опису документів, на яких посадова особа органу ліцензування проставляє дату отримання і засвідчує своїм підписом, зазначаючи прізвище, ініціали та посаду.

Держлікслужба не пізніше десяти днів з дня отримання заяви приймає рішення про видачу ліцензії.

Суб'єкт ліцензування, який має намір здійснювати господарську діяльність з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення подає за загальним порядком заяву та документи до Міністерства внутрішніх справ України або відповідного територіального органу міністерства [2].

Ліцензування у сфері виготовлення та ремонту зброї невійськового призначення здійснюється Міністерством внутрішніх справ України або відповідними територіальними органами на підставі норм Закону про ліцензування та Ліцензійних умов. Даний вид діяльності потребує ретельного контролю з боку держави, адже незаконний обіг зброї серед населення може призвести до підвищення рівня злочинності, стати загрозою для громадського порядку та безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України № 222-VIII від 2 лютого 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.
2. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 1000, станом на 10 вересня 2020 р. / Україна. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-2015-%D0%BF#n8>
3. Бекірова Е. Е. Правове регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Е. Е. Бекірова. Донецьк, 2006.
4. Микитенко Л. Зупинення дії ліцензії на провадження господарської діяльності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 82-90.

5. Никитченко Н. В., Будник Ю. А. Правове регулювання видачі ліцензій у сфері обігу лікарських засобів. *Розвиток медичного права України в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів: матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 12 грудня 2018 р. / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, ННЦ мед. права юридичного факультету [та ін.].* К., 2018. С. 92-94.

ПРАВОВИЙ СТАТУС МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Петрушенко В. Є.,

студент 1-го курсу (група Пр(маг)-1),

*історико-юридичний факультет Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя*

Характерною рисою сучасного світового співтовариства є глобалізація міжнародних економічних відносин, а також взаємозалежність їх учасників. Унаслідок цього необхідною умовою реалізації економічного потенціалу будь-якої держави є її участь у діяльності світового господарства [4].

Одним із ефективних шляхів побудови багатостороннього економічного співробітництва є створення міжнародних економічних організацій (далі – МЕО), які покликані сприяти укладенню багатосторонніх договорів, створювати міжнародні механізми з нагляду і контролю за їх виконанням, розробляти та встановлювати норми, спрямовані на правове регулювання міжнародних економічних відносин та ін. [5]. Численність та різноманіття таких організацій створює проблему їх класифікації.

Окремі аспекти правового статусу міжнародних економічних організацій досліджували вчені І. А. Березовська, І. В. Братко, Н. Н. Вознесенська, І. І. Дахно, А. І. Дмитрієв, В. Ф. Опришко, І. М. Проценко, Е. В. Скурко, В. Ю. Стрельцов, Н. Е. Тюрина, В. Л. Чубаєв, В. М. Шумилов та ін.

Дослідник С. А. Войтович визначає міжнародну економічну організацію як створене на основі міжнародної угоди у відповідності з міжнародним правом, структурно організоване, постійно діюче об'єднання суверенних держав, що координує їхню економічну політику у певних галузях і наділене для цього статусом суб'єкта міжнародного права. Також він виділяє основні риси, що мають бути

притаманні міжнародним економічним організаціям: створення на основі міжнародної угоди згідно з нормами міжнародного права; членство незалежних держав; постійне функціонування; система органів; мета – координація економічного співробітництва у певних галузях; міжнародна правосуб'єктність [1].

МЕО відіграють велику роль в економічних правовідносинах між державами. Ці організації є постійно діючим механізмом, який дає можливість державам оперативно вирішувати (чи намагатися це зробити) питання міжнародного економічного життя. Організації використовуються як форуми для обговорення найважливіших економічних проблем світу загалом та його регіонів. Вони існують для того, щоб забезпечити розвиток економічного співробітництва держав.

Як суб'єкт міжнародного права міжнародні організації характеризуються наступним чином:

1. Вони мають міжнародні права та обов'язки, можуть їх набувати, укладати договори, користуються імунітетами, несуть міжнародно-правову відповідальність за свої дії.

2. Правосуб'єктність організацій та її об'єм заснована на статуті та не потребує визнання її іншими державами. Можливим є розширення об'єму правосуб'єктності міжнародних організацій шляхом прийняття відповідних рішень її органів (також при умові відсутності заперечень з боку держав учасниць) [2].

Міжнародні економічні організації користуються імунітетом, що має важливе значення для їхньої діяльності. Відповідно до Конвенції про правовий статус, привілеї та імунітет міжнародних економічних організацій від 5 грудня 1980 р. (Будапешт) [3], міжнародні організації користуються наступними імунітетами:

1. недоторканість приміщення архівів та документів – приміщення організацій, а також архіви та документи Організації, в тому числі службова кореспонденція незалежно від місця їх знаходження являються недоторканими (ст. 5);

2. імунітети від юрисдикції – майно і активи цих організацій мають імунітет від будь-якої форми адміністративного та судового втручання, за винятком випадків, коли сама організація відмовляється від імунітету (ст. 5).

3. звільнення від фінансового контролю – фінансова діяльність організації не підлягає контролю центральними та місцевими органами влади держави її перебування (ст. 8);

Згідно інших імунітетів:

– організації та займані нею приміщення звільняються від прямих податків та інших обов'язкових платежів, що мають податковий характер, за винятком платежів за комунальні та інші послуги;

– організації звільняється від митних зборів та обмежень при ввозі та вивозі предметів, як призначені для службового використання, пільги щодо зв'язку, здійснення друку інформації [5].

У міжнародному праві вироблено цілий ряд різних класифікацій міжнародно-економічних організацій. В. Ф. Опришко за організаційним принципом МЕО поділяє на чотири групи:

1) універсальні міжнародні організації, членами яких є держави різних соціально-економічних систем;

2) міжнародні організації, членами яких були соціалістичні країни;

3) міжнародні організації, які об'єднують розвинуті (капіталістичні) країни;

4) міжнародні регіональні організації, до складу яких входять, як правило, країни, що розвиваються.

Серед наукових досліджень зустрічається й інша класифікація, коли міжнародні економічні організації поділяються на три групи:

1) міжнародні економічні організації в системі ООН;

2) міжнародні економічні організації, які не входять до системи ООН;

3) регіональні економічні організації.

Класифікація міжнародних економічних організацій продовжується і в межах кожної із названих груп.

Окрім цього, у науковій літературі класифікація міжнародних економічних організацій здійснюється за різними критеріями, зокрема, залежно від напряму міжнародного економічного співробітництва; за назвою; залежно від кола їхніх членів; залежно від характеру компетенції; залежно від впливу на країни-члени (за характером повноважень) – на міждержавні та наддержавні (наднаціональні); за умовами участі в членстві – відкриті, до яких може вступити будь-яка держава, і закриті, прийняття до яких може здійснюватися за запрошеннями їхніх засновників.

Усе викладене вище дає можливість зробити висновок, що під міжнародними економічними організаціями слід розуміти такі організації, які створені на основі міжнародних договорів і проводять свою діяльність, спрямовану на організацію і здійснення міжнародного економічного співробітництва.

Список використаних джерел:

1. Войтович С. А. Система та право міжнародних економічних організацій. *Український часопис міжнародного права*. 2002. №1. С. 12-24.
2. Дахно І. І. Міжнародне економічне право. 3-тє вид., переробл. і допов. Київ: Центр учб. л-ри, 2009.
3. Конвенція про правовий статус, привілеї та імунітети міжнародних економічних організацій, що діють у певних галузях співробітництва. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986_012#Text (Дата звернення: 31.05.2021).
4. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право: підручник. Вид. 2-ге. переробл. і допов. Київ: КНЕУ, 2003. 311 с.
5. Правове регулювання міжнародних економічних відносин. Конспект лекцій для студентів спеціальності: 081-Право денної та заочної форми навчання / Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2017. 67 с.

СЕКЦІЯ 3. ВЗАЄМОДІЯ ТА ВЗАЄМОПРОНИКНЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА. ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ТА СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Білокінь Р. М., *д.ю.н,*
кафедра правознавства, ПУЕТ

Важливим в дослідженні питання кримінально-процесуальної відповідальності залишається місце та роль кримінально-процесуального правопорушення, вчиненого різними учасниками кримінального провадження, які мають різний процесуальний статус та компетенцію, відповідно від здійснюваної ними процесуальної функції, та невиконання або неналежне виконання будь-яким з них процесуальних обов'язків або повноважень, що тягне за собою відповідні юридичні наслідки. Процесуальна відповідальність – це будь-яке погіршення становища особи в процесі, будь-який додатковий обов'язок, що має негативні наслідки не тільки штрафного, а й організаційного характеру.

Кримінальна процесуальна відповідальність – це існуюче у формі кримінально процесуальних правовідносин застосування у встановленому законом порядку до особи, яка вчинила кримінально-процесуальне правопорушення, заходів кримінального примусу, що передбачені санкцією кримінальної процесуальної норми, які полягають у покладанні на правопорушника додаткового обов'язку або позбавлення (звуження обсягу) його суб'єктивних прав.

Ефективність застосування заходів кримінальної процесуальної відповідальності як способу відновлення нормального розвитку кримінальних процесуальних правовідносин залежить від дотримання умов законності та обґрунтованості. Застосування заходів кримінальної процесуальної відповідальності обумовлене наявністю для цього підстав, якими є: норма права (юридична підстава), факт вчинення протиправного діяння (фактична підстава), наявність рішення про застосування заходів кримінальної процесуальної

відповідальності (процесуальна підстава). Кримінальний процесуальний відповідальності, як і підставам її застосування, недостатньо приділялося уваги в працях учених-процесуалістів.

Метою цієї розвідки є аналіз кримінального процесуального законодавства, думок учених-процесуалістів щодо характеристики кримінального процесуального правопорушення як фактичної підстави кримінальної процесуальної відповідальності; визначення особливостей суспільної шкідливості та протиправності кримінального процесуального правопорушення, дослідження питання співвідношення кримінальної процесуальної відповідальності як виду юридичної відповідальності та кримінально-процесуального правопорушення, як передумови настання чи застосування кримінальної процесуальної відповідальності, місце та роль кримінальної процесуальної відповідальності в умовах проведення реформ судової та правоохоронної систем. Враховано позитивний передовий досвід країн ЄС та США.

Вітчизняні вчені, які розробляли поняття кримінального процесуального правопорушення, пропонують різні визначення цієї категорії. Так, В. Д. Чабанюк стверджує, що кримінально-процесуальне правопорушення – це «винне, суспільно-небезпечне діяння, вчинене суб'єктом кримінально-процесуальних правовідносин із порушенням вимог КПК, законів, Конституції України, рішень Європейського суду з прав людини, чинних міжнародно-правових договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що завдають шкоди правам і законним інтересам учасників процесу та тягнуть за собою відповідальність за їх вчинення» [2, с. 7]. Втім у цьому визначенні спірними є питання щодо визнання обов'язковою ознакою кримінального процесуального правопорушення суспільної небезпечності, а не суспільної шкідливості, та щодо доцільності перераховування у визначенні джерел кримінального процесуального права. Заслуговує на увагу дефініція кримінального процесуального правопорушення, запропонована Л. Д. Удаловою та І. В. Бабій, які вважають, що кримінальне процесуальне правопорушення – це «винне протиправне діяння суб'єкта кримінального провадження, яке полягає у порушенні процесуальних обов'язків та спричиняє шкоду правозастосовному процесу і заборонено кримінально-процесуальними санкціями...» [3, с. 63]. У цьому визначенні акцентується увага на таких загальнотеоретичних ознаках правопорушення, як винність, протиправність, шкідливість та відповідальність. Ці ознаки потребують окремого аналізу з урахуванням особливостей, обумовлених специфікою кримінальних

процесуальних правовідносин. Адже саме в таких категоріях, як ознаки та елементний склад, кримінальне процесуальне правопорушення знаходить свою конкретизацію як правове явище. Суспільна шкідливість (небезпечність) є обов'язковою ознакою будь-якого кримінального процесуального правопорушення.

Відмінність суспільної небезпеки та суспільної шкідливості полягає в характеристиці ступеня заподіяної шкоди.

А тому кримінальні процесуальні правопорушення, які характеризуються ознакою суспільної шкідливості, а не суспільної небезпеки, є підставою настання кримінальної процесуальної чи адміністративної відповідальності.

Втім, заборонити кожний випадок неналежної реалізації процесуальних прав чи повноважень практично неможливо. Адже форма реалізації процесуальних прав та повноважень досить часто обумовлена різними ситуативними обставинами. А тому протиправність поведінки учасників кримінального процесу закріплюється і в узагальнених нормах кримінального процесуального законодавства. При цьому відсутність чіткого конкретизованого вираження протиправності діяння, яке є підставою кримінальної процесуальної відповідальності, обумовлює певні труднощі правозастосування. Адже в такому разі встановлення протиправності потребує аналізу як узагальнених охоронних норм, якими така діяльність заборонена, так і регулятивних норм, які визначають можливий порядок реалізації певних прав та повноважень.

І лише такий комплекс дій дозволить сформулювати конструкції правопорушення (зокрема, і в частині протиправності) з урахуванням усіх фактичних ознак, які складають його структуру [9, с. 127].

А тому слід підтримати твердження В. С. Вепрева про те, що протиправність визначається не тільки на основі системи правових заборон, що містяться в КПК, а й з урахуванням загально-правових принципів, а також міжнародно-правових стандартів, загальновизнаних норм здійснення правосуддя [7, с. 81].

Цікавим для нашого дослідження є рішення Конституційного Суду України від 20 жовтня 2011 року у справі за конституційним поданням Служби безпеки України, де тлумачиться один із аспектів незаконності способів отримання доказів. Зокрема, Конституційний Суд України вказав, що положення першого речення ч. 3 ст. 62 Конституції України, відповідно до якого обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, слід розуміти так, що обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних у результаті оперативно-розшукової діяльності

уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності.

Тому визначаємо, що кримінально-процесуальна відповідальність настає виключно після вчинення кримінального процесуального правопорушення, що має на меті настання кримінально-процесуальних наслідків, прямо передбачених в нормах процесуального права.

Співвідношення понять кримінальне процесуальне правопорушення та кримінально-процесуальна відповідальність є прямим взаємозв'язком порушених процесуальних норм, шляхом вчинення суспільно шкідливого, протиправного, винного діяння суб'єктом кримінально-процесуальних правовідносин та настання кримінально-процесуальних наслідків, в тому числі і застосуванні заходів процесуального примусу.

Суспільна шкідливість поведінки суб'єктів кримінального провадження має бути закріплена у кримінальному процесуальному законодавстві шляхом її заборони.

Саме такі принципи закріплені в романо-германській системі права (Франція, Португалія, Іспанія тощо), поширені та ефективно діють в судовій та правоохоронній системах країн – членів ЄС та США.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк Л. В. Відповідальність слідчого: кримінально-процесуальні засади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2009. 20 с.
2. Чабанюк В. Д. Кримінально-процесуальні правопорушення в досудовому провадженні та відповідальність за їх вчинення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2009. 18 с.
3. Удалова Л. Д., Бабій І. В. Досудове провадження у кримінальних справах щодо окремих службових осіб, які обіймають особливо відповідальне становище: монографія. К.: КНТ, 2010. 192 с.
4. Колодій А. М. та ін. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2003. 368 с.
5. Ольков С. Г. Уголовно-процессуальные правонарушения в российском судопроизводстве: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09. Тюмень, 1994. 395 с.
6. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : Підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; КНТ ; ЦУЛ, 2010. 520 с.

7. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности: Монография. М. : РАП, 2008. 324 с.
8. Удалова Л. Д. та ін. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навч. посіб.: 4-те вид., перероб. і доповн. К. : КНТ, 2016. 269 с.
9. Вепрев В. С. Основания уголовно-процессуальной ответственности: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Челябинск, 2006. 265 с.
10. Білокінь Р. М. Кримінально-процесуальна відповідальність: наукові та правові основи /дис. доктора юридичних наук: 12.00.09. Київ, 2018, 654 с.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Солдатенко О. В., *д.ю.н., проф.*

кафедра правознавства, ПУЕТ;

Панчук Н. В.,

студентка 1-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

Реформа децентралізації влади в Україні – це комплексний процес змін до законодавства України з метою передачі повноважень від органів державної влади органам місцевого самоврядування. Згідно з академічним словником української мови «децентралізація» – це система управління, при якій частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; розширення прав низових органів управління [1]. Іншими словами децентралізація традиційно визначається як процес розширення та зміцнення прав та повноважень адміністративно – територіальних одиниць або нижчих органів та організацій з одночасним звуженням прав та повноважень відповідних органів [2, с. 168].

В європейському просторі існує декілька видів децентралізації, з них виділять такі: Англосаксонська, континентальна і змішана. Для України притаманний такий вид децентралізації, як змішана модель з використання принципу субсидіарності [3, с. 685]. Отже, результатом реформи децентралізації влади в Україні шляхом поступового реформування системи є побудова розвиненої і сильної демократичної держави, які здатні ефективно вирішувати місцеві проблеми та забезпеченням населення широким спектром публічних послуг.

Щодо правового забезпечення реформи децентралізації влади в Україні, то перше згадування опубліковано в Конституції Української Народної республіки 1918 р, де зазначено «Не порушуючи єдиної

своєї влади, УНР надає своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, додержуючи принципу децентралізації.

В історії незалежної України етапами правового врегулювання децентралізації та його застосування є: 1-й етап це з 1991 по 1996 і бере свій початок з проголошення незалежності України (24.08.1991 р.) і до прийняття Конституції України (28.06.1996 р.). – період характеризується розробкою висновків та рекомендацій щодо реалізації засад децентралізації влади в Україні.

2-й етап (1996 – 2009 р. р). Цей період характеризується як становлення та розвитку конституційно – правових засад демократії. Також Верховною Радою України було ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування (15.07.1997 р).

3-й етап (2009 – 2013 р. р). Ратифікування Додаткової Угоди Європейської хартії місцевого самоврядування, для подальшого розвитку та розробкою наукових підходів до децентралізації влади в Україні. Також децентралізаційний процес з 2009 по 2013 р.р. варто найменувати «періодом затишшя» у напрямку децентралізації влади в Україні.

4-й період (з 2014 р і до тепер) – період активного впровадження реформи децентралізації влади. Одним із яскравих прикладів є Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 р. № 1508-18. Не менш яскравим прикладом правового забезпечення реформи децентралізації влади слугує Закон України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 442 від 10.09.2014 р. у якому міститься схема делегування повноважень між центральними органами влади.

Правову основу реформи децентралізації влади в Україні становить низка нормативно – правових актів, які за своєю юридичною силою поділяються на такі групи: до 1-ї групи входить конституційно – правові норми, як є першоджерелами реформи децентралізації влади в Україні. До них можна віднести: Конституцію України та конституційні закони.

До 2-ї групи можна віднести органічні закони . Це ті закони, що дозволяють доповнювати зміст конституційно – правової підгрупи нормативно – правових актів і дозволяють розкрити зміст децентралізації влади. До них належить: «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р., «Про органи самоорганізації населення» (із змінами і доповненнями) від 11.07.2001 р. № 2625, «Про статус депутатів місцевих рад» (із змінами і доповненнями) від 11.07.2002 р. № 93-IV, «Про об'єднання громадян», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р., «Про місцеві державні адміністрації», «Про місцеві вибори» від 11.07.2015 р. та інші.

До 3-ї група складає звичайні закони, які спрямовані на регулювання суспільних відносин. Тобто, ті закони, які визначають адміністративно-територіальну одиницю, механізму їх створення, ліквідації, реорганізації тощо.

До 4-ї групи правового забезпечення реформи децентралізації влади в Україні необхідно віднести Укази Президента України.

До 5-ї групи правового забезпечення реформи децентралізації влади в Україні слід віднести Постанови Кабінету Міністрів.

До 6-ї групи входять такі нормативно-правові акти, як: накази, розпорядження, рішення міністерств та інших органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування. Отже, аналіз приведених вище груп свідчить про активний процес правового забезпечення реформи децентралізації влади.

На сьогодні реформа децентралізації влади знаходиться на завершальній стадії і очікується низка змін як і до Конституції України щодо децентралізації, так і до Законів України. Реформа розпочалась з 2014 р. та на сьогодні є однією з найбільш дієвих реформ, отримавши схвальні відгуки від Європейського Союзу, Ради Європи, багатьох держав та міжнародних партнерів України.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : Перун, 2001. С. 218
2. Пипяк М. І, Румянцева В.В. Нормативно – правове забезпечення децентралізації в Україні: стан, перспективи та удосконалення. *Науковий журнал «Право і суспільство»*. 2018. № 3-2.
3. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 9.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ФІНАНСІВ УСРР

Дудченко О. С., к.ю.н., доц.

кафедра політології, права та філософії,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Вивчення історичного досвіду функціонування органів державного управління у сфері фінансів має важливе значення,

оскільки дозволяє проаналізувати проблеми, що виникали на певному історичному етапі, та надає можливості для їх уникнення під час реформування сучасної фінансової системи.

Конституція УСРР 1919 року закріпила систему органів державної влади та управління радянської України [1]. Постановою ВУЦВК «Про конструювання Ради Народних Комісарів» від 14 березня 1919 року закріплювався склад Ради народних комісарів УСРР (далі – РНК УСРР) та система народних комісаріатів. Зокрема, передбачалося і утворення Народного комісаріату фінансів УСРР (далі – НКФ УСРР) [2, арк. 5]. Крім того, зазначеною постановою у разі відсутності народного комісара право вирішального голосу надавалося його заступникам [2, арк. 5]. Постановою ЦВК «Про затвердження особистого складу Ради Народних Комісарів» від 14 березня 1919 року затверджувався персональний склад РНК УСРР [2, арк. 6; 3, арк. 1 зв.–2]. Так, зокрема, передбачалося, що «Голова РНК УСРР і народний комісар іноземних справ – Раковський. «...». Народний комісар фінансів – Земіт. «...» » [3, арк. 1 зв.–2]. Під час обговорення зазначеного питання пропозиція У.С.Р. про надання місця в уряді була відхилена, а склад РНК УСРР було ухвалено за пропозицією тов. Пятакова від партії комуністів [3, арк. 2].

Варто зазначити, що організаційну структуру НКФ УСРР складали: секретаріат; чотири відділи (контрольно-касовий, податковий, банківський і кооперативного кредиту); спеціальна кредитна канцелярія та експедиція заготовки державних паперів [4].

У «Тезах до питання про державні відносини між УСРР і РСФРР» (1919–1920 рр.) зазначається, що «всі комісаріати, що обслуговують загальні інтереси, повинні об'єднатися в єдиному федеральному апараті. Це, в першу чергу, народний комісаріат по воєнним справам, шляхів сполучення, пошти та телеграфів, Вища Рада Народного Господарства, фінансів, праці, продовольства та закордонних справ. Необ'єднаними комісаріатами залишаються таким чином тільки ті, що обслуговують специфічні інтереси робітників і селян тієї чи іншої республіки. Такими являються комісаріати землеробства, внутрішніх справ, просвіти, соціального забезпечення та юстиції, об'єднані всі разом в особі Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів Української Соціалістичної Радянської Республіки. Участь Української Соціалістичної Радянської Республіки в організації і керівництві центральними федеральними комісаріатами, що обслуговували інтереси союзу (федерації) буде визначено в майбутньому за взаємною згодою Центральних Виконавчих Комітетів обох Республік» [5, арк. 17–18]. Отже, після об'єднання народних комісаріатів було змінено їх управління, підзвітність та фінансування.

Як наслідок, у грудні 1919 р. було утворено колегію уповноважених НКФ РСФРР, основним завданням якої було здійснення управління фінансовими справами радянської України. У березні 1920 року, ця колегія було ліквідована і запроваджено посаду Уповноваженого НКФ РСФРР при РНК УСРР (квітень 1920 р. – 20 вересня 1923 р.). 20 вересня 1923 р. було утворено Народний комісаріат фінансів УСРР.

Список використаних джерел:

1. Конституция Украинской Социалистической Советской Республики (Основной Закон). Киев: Всеукраинское издательство при В.Ц.И.К. Советов Рабочих, Крестьянских и Красноармейских Депутатов, 1919. 24 с.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 12. Постанови ВУЦВК'у про затвердження Конституції УСРР, конструювання Раднаркому УСРР, утворення народних комісаріатів, декрети про організацію наркоматів продовольства, Радянської соціалістичної інспекції, про мобілізацію робітників до Червоної Армії. 14 березня 1919 р. – серпень 1919 р. 137 арк.
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 9. Протоколи засідань ВУЦВК'у Рад № 1–13 (копії) та матеріали до них. 14 березня 1919 р. – 06 серпня 1919 р. 49 арк.
4. Гай-Нижник П. П. Народний комісаріат фінансів УРСР. *Енциклопедія Сучасної України*: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=71182
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 105. Копія Конституции Украинской Социалистической Советской Республики, утвержденной III Всеукраинским съездом Советов (в 2-х экз.) Тезисы к вопросу о государственных отношениях между УССР и РСФСР. 14.03.1919 г. – 23.03.1920 г. 18 арк.

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Діхтярь Ю. А.,

магістрантка 2-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ;

науковий керівник – д.ю.н., проф. Лаврик Г. В.

Загальний стан упорядкованості етичних стандартів поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування у цілому характеризується незадовільно. У концентрованому вигляді це пов'язано із такими детермінуючими питаннями як наявність чималої кількості оціночних понять при визначенні змісту правових норм, відсутність врахування зарубіжного досвіду при регламентації етичних вимог до суб'єктів публічної адміністрації, особливо у євроінтеграційному контексті адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. В результаті маємо справу з недостатньо ефективною реалізацією етичних стандартів на практиці, що обумовлює низький рівень довіри громадськості до публічних службовців та призводить до стагнації процесу євроінтеграції.

Варто зазначити, що формулювання у доволі загальному вигляді правових норм негативним чином впливає на стан їх правозастосування, а також в цілому не відповідає правовій природі категорії «норма». За словами П. Рабіновича правовою нормою є формально обов'язкове правило фізичної поведінки, яка встановлюється або санкціонується державою з метою регулювання суспільних відносин та забезпечується її організаційною, виховною та примусовою діяльністю [1, с. 196]. Правова норма повинна характеризуватися правовою визначеністю.

Приміром, в установчих договорах Європейського Союзу з прав людини принцип правової визначеності не закріплюється, проте цим Судом він визнається одним із загальних принципів європейського права. У справі *Salumi* Європейський Суд з прав людини наголосив, що дія (наслідки) права Співтовариства повинна бути чіткою і передбачуваною для тих, на кого воно поширюється. Далі Європейський Суд з прав людини посилається на свої попередні рішення у справах *Racke v Hauptzollamt Mainz* (1979) та *Hauptzollamt Landau* (1979), в яких ним неодноразово підкреслювалася важливість принципів правової визначеності і законних очікувань, а також вказує, що «принцип правової визначеності покликаний запобігати випадкам набрання чинності положеннями законодавства Співтовариства до

моменту їх публікації і що така можливість є винятковою, коли це обумовлено цілями відповідного законодавства та у випадку, якщо законні очікування тих, на кого воно поширюється, належним чином забезпечені» [2].

Неможливість абстрактного формулювання, навіть морально-етичних норм, додатково підтверджується реальною можливістю застосування до особи у випадку невиконання нею заходів юридичної відповідальності. Як зазначається ЄСПЛ у рішенні у справі «Олександр Волков проти України», точність та передбачуваність підстав для дисциплінарної відповідальності є бажаними для цілей юридичної визначеності та особливо для гарантування незалежності суддів. Тому слід докласти зусиль для того, щоб уникнути розпливчастих підстав або широких визначень. Проте нове визначення включає в себе багато загальних термінів, таких як «[вчинення] дій, що порочать звання судді або можуть викликати сумніви [щодо] його/її неупередженості, об'єктивності та незалежності, [або у] чесності та невідкупності судових органів» та «порушення морально-етичних принципів поведінки судді» серед інших. Це видається особливо небезпечним через такі нечіткі терміни та можливість використання цього як політичної зброї проти суддів. ... Таким чином, підстави для дисциплінарної відповідальності досі сприймаються надто широко та потрібне більш жорстке регулювання для того, щоб забезпечити незалежність судової влади [3]. Ситуація ускладнюється тим, що суд, перевіряючи рішення суб'єкта владних повноважень на відповідність закріпленим ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України критеріям, не втручається у вільний розсуд суб'єкта владних повноважень, беручи до уваги виключно процедурні аспекти. Тобто, перевірка наявності або відсутності у діях державного службовця чи посадової особи місцевого самоврядування складу порушення етичних норм повністю залежить від дискреції щодо тлумачення такої поведінки керівником службовця.

У зарубіжній практиці, як приклад запобігання формуванню абстрактних етичних норм є досвід Японії. Так, з квітня 2000 р. в країні діє Закон «Про етику державних службовців», а так само затверджені урядовим указом етичні правила державного службовця і норми адміністративних покарань за їх порушення. В етичних правилах державного службовця даються визначення «зацікавленої особи» і докладний перелік неетичних дій, що виключає довільне тлумачення вимог закону [4, с. 50].

Отже, з метою, з одного боку, гарантування Україною взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань, наданих у межах Ради Європи, адаптації законодавства України до *acquis communautaire* Європейського Союзу, та мінімізації випадків свавільного тлумачення етичних стандартів не в інтересах публічного службовця, вбачається доцільним встановлення на законодавчому рівні критеріїв відповідності поведінки особи морально-етичним стандартам. Звичайно, така пропозиція не може бути повною мірою екстрапольована абсолютно на всі етичні вимоги, адже такі категорії як «доброзичливість», «ввічливість» тощо залишаються за своєю природою моральними поняттями, що унеможлиблює висунення до них чітких критеріїв. Водночас, наприклад, вимога, що стосується офіційно-ділового стилю публічних службовців, очевидно, потребує конкретизації, з ціллю недопущення неправомірного притягнення останніх до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Чорна В. Г. Поняття та особливості обмежувальних норм в адміністративному праві. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 196-200.
2. Богачова Л. Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика). *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_74
3. Справа «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 року, заява № 21722/11, п. 170. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947
4. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ: 2012. 237 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Самойленко О. П.,

*магістрантка 2-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ;
науковий керівник – к.ю.н. Волошина Я. Л.*

На сучасному етапі розвитку суспільства сутність і зміст публічного інтересу розкрито через призму публічного управління. Наразі розвиток Української держави характеризується багатьма

особливостями у сфері публічного управління, зумовленими як внутрішніми, так і зовнішніми явищами і процесами, серед яких: дестабілізація соціально-політичного стану, взаємозалежність економічних систем різних країн, суспільні трансформації, низький рівень довіри людей до органів влади тощо. Публічне управління є складною і відкритою системою, яка потребує належного нормативно-правового забезпечення, що підвищить його ефективність. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення управління в органах публічної адміністрації потребує вдосконалення, вектором якого повинно бути забезпечення прозорого, демократичного, якісного і ефективного управління, а також умов для якісної життєдіяльності громадян і суспільства в цілому.

Поняття «публічна адміністрація» досить часто зустрічається у науковому обігу, але, на жаль, наразі не сформовано єдиного підходу до його визначення.

Так, В. Авер'янов під терміном «публічна адміністрація» пропонує розуміти систему органів виконавчої влади та виконавчого самоврядування, які знаходяться у підпорядкуванні політичній владі, забезпечують виконання діючого законодавства та здійснюють інші функції публічно-управлінського характеру [1, с. 117].

На думку Т. Кравцової, публічна адміністрація – це структурована система органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, а також інші суб'єкти, наділені адміністративно-управлінською компетенцією [2, с. 523].

Сучасний науковець В. Малиновський під публічною адміністрацією пропонує розуміти сукупність всіх суб'єктів публічної влади (державних і недержавних), ключовими структурними елементами якої є органи виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування, система публічних інституцій та їх діяльності [3, с. 18]. Схожої позиції дотримується С. Чернов і А. Приходько [10, с. 7; 9, с. 69-74].

Такі інститути публічного управління, як президентська гілка влади, місцеві державні адміністрації та місцеве самоврядування потребують докорінного реформування, адже обравши євроінтеграційний курс, необхідним є створення та запровадження нової моделі управління в органах публічної адміністрації, яка б ґрунтувалась на принципах: верховенства права, законності, прозорості, єдності державної політики, безперервності і наступності, субсидіарності, децентралізації та деконцентрації, підконтрольності, ефективності, сталого розвитку. Це можливо досягти тільки за умов здійснення поступового реформування органів публічної адміністрації в Україні з одночасною модернізацією законодавства.

Процес формування законодавчої бази, необхідної для реформування управління в органах публічної адміністрації, розпочався ще у 2016 році, що пов'язано з прийняттям Урядом країни таких управлінсько-планувальних документів: Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року; Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки; Концепції запровадження посад фахівців з питань реформ; Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади.

Майже чотири роки тривав підготовчий процес до проведення адміністративно-територіальної реформи, а разом з нею і реформування органів публічної адміністрації. І у липні 2020 року постановою Верховної Ради України було утворено 136 «укрупнених» районів з одночасною ліквідацією 490 [5]. Наступним кроком у проведенні реформи публічного управління стало прийняття 16 грудня 2020 року Кабінетом Міністрів України двох нормативних актів [8; 7], які дозволили привести систему районних державних адміністрацій у відповідність до нового адміністративно-територіального устрою країни.

Наразі новосформовані районні державні адміністрації керуються у своїй діяльності чинним законом «Про місцеві державні адміністрації» [4], який не в повній мірі відповідає сучасним викликам. Вкрай необхідним є доопрацювання проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших нормативних актів щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні [8].

Отже, одним із найважливіших і найскладніших напрямів державної політики є правове забезпечення управління в органах публічної адміністрації. Здійснивши комплексний аналіз нормативно-правової бази, яка стосується різних рівнів та органів публічної влади, слід зауважити, що вона потребує систематичного вдосконалення, орієнтуючись на конституційні засади їх діяльності. Серед широкого спектру заходів модернізації публічного управління в Україні є вдосконалення правових засад функціонування органів публічної адміністрації та впровадження європейських підходів до функціонування публічного сектору.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний підхід для теоретичної дискусії. *Право України*. 2003. № 5. С. 117-122.

2. Кравцова Т. М., Слонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. *Форум права*. 2010. № 4. С. 522-525. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_4_82.
3. Малиновський В. Я. Стан і перспективи адміністративної реформи в Україні. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. Сер.: Політологія. 2013. Т. 212. Вип. 200. С. 18-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2013_212_200_5.
4. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#n574>.
5. Про утворення та ліквідацію районів : постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 р. № 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>.
6. Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо утворення та реорганізації районних державних адміністрацій, а також правонаступництва щодо майна, прав та обов'язків районних державних адміністрацій, що припиняються : постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. № 1321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1321-2020-%D0%BF#Text>.
7. Про реорганізацію та утворення районних державних адміністрацій : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 р. № 1635-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-reorganizaciyu-ta-utvorenniya-rajonnih-derzhavnih-administracij-1635-161220>.
8. Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні : проект Закону від 30.10.2020 р. № 4298. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70293.
9. Приходько А. А. Визначення поняття «Публічна адміністрація» у сфері запобігання та протидії корупції в Україні. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 69–74. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/3870>.
10. Чернов С. І. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» (для студентів всіх форм навчання за спеціальністю 7.03060101, 8.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)») / С. І. Чернов, С. О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків. 2014. 97 с.

ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВИКРИВАЧ»

Данилюк О. В.,

магістрантка 2-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ;

науковий керівник – д.ю.н., проф. Лаврик Г. В.

Корупція в Україні є одним із гальмівних факторів розвитку держави. Її коріння сягають усіх сфер життя держави та суспільства. Відповідно, корупція не оминає руйнуванням моральних засад суспільства і становить значну загрозу національній безпеці. Чинне антикорупційне законодавство не зменшило масштаб корупції та негативно сприймається громадськістю.

Для подолання корупції в Україні необхідно, перш за все, починати з громадян, які мають можливість впливати не лише на стан корупції, а й інформувати антикорупційні органи про корупційні дії чиновників. Впровадження міжнародного досвіду в Україні стало позитивним зрушенням, оскільки інститут викривачів є необхідною складовою антикорупційного механізму. Ознайомлення українського суспільства з поняттям «викривач» відбулося в процесі реформ, спрямованих на запобігання корупції в Україні.

У наш час викривачі посідають особливе місце у системі виявлення корупційних злочинів. У Берліні навіть було встановлено пам'ятник викривачам, а саме Сноуденом, Ассанжу та Меннінг. Вони прославилися тим, що змогли розкрити важливі військові злочини [1].

Закон України «Про запобігання корупції» встановлює вимоги, заборони та обмеження, порушення яких є правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Зокрема, це обмеження на отримання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, обмеження спільної роботи родичів, вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, запобігання корупції в діяльності юридичних осіб. За вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, передбачена кримінальна, адміністративна або дисциплінарна відповідальність.

Законодавче регулювання захисту викривачів в Україні бере свій початок з прийняття Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 11 червня 2009 р. (який втратив чинність у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції»). У ст. 17 цього Закону зазначено, що особи, які надають допомогу у

запобіганні та протидії корупції перебувають під захистом держави [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» особа, яка надає допомогу у запобіганні та протидії корупції (викривач), є «особою, яка за обґрунтованих переконань у надійності інформації повідомляє іншу особу про порушення цього Закону» [3].

Слід зазначити, що це визначення суттєво відрізняється від визначення у формулюванні Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», яким встановлено, що викривачем є особа, яка добросовісно (за відсутності корисливих мотивів (мотиви ворожості, помсти, інші особисті мотиви) повідомляє про порушення вимог цього закону іншою особою» (ч. 1 ст. 20) [2].

Як бачимо Закон України «Про запобігання корупції» не містить вимоги про відсутність у викривача корисливих мотивів, мотивів ворожих відносин, помсти, особистих мотивів.

Викривачі повинні бути захищені від помсти будь-якої форми, прямо чи опосередковано пов'язаної з їх роботодавцем та особами, які працюють на роботодавця або діють від його імені. Форми такої помсти можуть включати звільнення, зниження по посаді, втрату можливостей просування по службі, перерахування та зменшення заробітної плати, переслідування чи інші покарання [4].

Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» у розділі 3 «Запобігання корупції» визначає необхідність впровадження інституту чесних викривачів корупції та захисту їх від переслідування, а також обов'язок державних службовців повідомляти про підозри в корупції [5].

Автори науково-практичного коментаря до Закону України «Про запобігання корупції» [6] викривачем вважають особу, яка обґрунтовано переконана у достовірності інформації про порушення Закону іншою особою. Людина повинна повідомляти інформацію, яка базується не на припущеннях, а на фактах, які підтверджуються. Однак, якщо інформація виявляється недостовірною, особа повинна довести, що на момент її поширення не було підстав сумніватися в точності поширеної нею інформації, а отже, було необхідно повідомити про порушення Закону іншою особою.

Дослідники О. В. Ілляшенко та В. В. Зарубей також вказують на невизначеність змісту поняття «викривач». Виникає питання, чи є викривачами особи, які здійснюють конфіденційну співпрацю з органами досудового розслідування чи органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та виконують відповідні завдання цих органів? Чи є викривачами особи змінних працівників навчальних закладів, збройних сил, осіб, які перебувають у місцях

позбавлення волі (у тому числі в СІЗО)? Ці дослідники підкреслюють, що пересічні громадяни також не мають відповіді на ці питання, чи вважаються викривачами лише працівники державних установ, підприємств, організацій, інших юридичних осіб, чи всі особи можуть бути викривачами, особливо журналісти та громадські активісти [7, с. 60].

Отже, сьогодні викривач – це особа, яка надає достовірну інформацію про корупційне правопорушення або правопорушення пов'язане з корупцією, якщо така інформація стала їй відома під час її трудової, професійної, господарської, громадської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Anything to Say? Sculpture Honoring Whistleblowers Comes to. URL: <https://www.liberties.eu/en/stories/anything-to-say-in-rome/10740> (дата звернення: 26.05.2021).
2. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text> (дата звернення: 26.05.2021).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87.
4. Європейська Комісія «За демократію через право». Мірило правовладдя: Коментар. Глосарій. Київ. USAID, 2017. 163 с.
5. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text> (дата звернення: 26.05.2021).
6. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» Київ. Юрінком Інтер, 2020. 348 с.
7. Ілляшенко О. В., Зарубей В. В. Сучасні тенденції щодо вирішення проблемних питань у роботі з викривачами. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції : матеріали круглого столу (Київ, 2 листопада 2018 р.)* / редкол.: В. Черней, К. Ланчинська, А. Фодчук та ін. Київ, 2018. 174 с. С. 60-63.

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ОБУМОВЛЕНИМ КОНФЛІКТОМ ІНТЕРЕСІВ

Касьян Н. П.,

магістрантка 2-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

В українському правовому полі конфлікт інтересів набув небезпечних масштабів і став постійним джерелом несправедливості і стабільною основою для утворення корупційної діяльності в державній владі. Незважаючи на достатнє нормативно-правове забезпечення та просвітницько-консультативну роботу не зникають проблеми з реалізацією правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів на практиці. Наявність конфлікту інтересів не обов'язково призводить до фактів корупції, однак істотно підвищує ризик вчинення корупційних діянь та є по суті їх передумовою.

Наразі, в нашій країні визнається факт існування конфлікту інтересів і на законодавчому рівні запроваджується механізм його превенції, а також встановлюється відповідальність як кримінальна, так і адміністративна за правопорушення вчинені в стані конфлікту інтересів. Отже, конфлікт інтересів – це руйнівне явище як для будь-якого корпоративного середовища, так і для суспільства в цілому.

Застосування правових норм щодо запобігання і врегулювання конфлікту інтересів, на жаль, не завжди супроводжується відповідним науковим роз'ясненням доцільності внесення змін до законів та прийняттям нових нормативно-правових актів.

Головним законодавчим актом України є Конституція України, яка використовується в побудові законодавчої бази щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Але Конституція України не має відповідних положень щодо врегулювання вищезазначеної проблеми. Враховуючи, що конфлікт інтересів може загрожувати конституційному ладу та демократії, держава повинна застосувати засоби для уникнення відповідних ризиків для гарантування ефективного функціонування системи державного правління [1].

До системи нормативно-правових актів, які забезпечують запобігання правопорушенням обумовленим конфліктом інтересів, належать:

- Кодекс України про адміністративні правопорушення [3];
- Кодекс Законів про працю [2];
- Закон України «Про державну службу» [4];
- Закон України «Про запобігання корупції» [5];

– Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування [6].

Для вироблення єдиного підходу до розуміння й дотримання положень запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, Національним агентством з питань запобігання корупції, було затверджено Методичні рекомендації з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, що уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб. Також можна застосовувати Методичні рекомендації Міністерства юстиції України «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування», які не втратили своєї актуальності і були розроблені ще до набрання чинності Закону України «Про запобігання корупції» та до утворення Національного агентства з питань запобігання корупції [7, ст. 117].

При вживанні терміну «конфлікт інтересів» мають на увазі саме перший його вид – конфлікт між приватними інтересами та суспільно-правовими інтересами, обов’язками, службовими повноваженнями. Це вказує на його визначальну роль у діяльності органів державної влади. Антикорупційне законодавство закріплює наступні види конфлікту інтересів: *реальний*, що впливає на об’єктивність або неупередженість прийняття рішень службовою особою, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, та *потенційний*, що лише може вплинути на об’єктивність чи неупередженість прийняття службовою особою рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання своїх повноважень (ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції») [5].

Таким чином, нормативно правова база запобігання і врегулювання конфлікту інтересів була створена на основі зарубіжного досвіду розвинених країн, що охоплює основні сфери суспільного життя. Вирішальним нормативно-правовим актом, яким керуються державні службовці під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень, приймати рішення чи вчиняти дії в умовах конфлікту інтересів, є Закон України «Про запобігання корупції». Запобігання конфлікту інтересів, в законодавстві України, зводиться виключно не в забороні державним особам мати будь-які приватні інтереси, а в завданні вживати заходи для збереження доброчесності під час виконання службових повноважень та прийнятті важливих рішень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 245к/96-ВР із змінами, внесеними згідно Закону України

- № 1401-VIII від 2 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
2. Кодекс законів про працю України. Верховна рада УРСР; Кодекс України, від 10 грудня 1971 року, поточна редакція – Редакція від 09 травня 2021 року № 322-VIII. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08_\(дата звернення 30.05.2021\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08_(дата%20звернення%2030.05.2021)).
  3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07 грудня 1984 року № 8073-X, поточна редакція – Редакція від 27 травня 2021 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10_\(дата звернення 30.05.2021\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10_(дата%20звернення%2030.05.2021)).
  4. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII, поточна редакція – Редакція від 23 травня 2021 року. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19_\(дата звернення 30.05.2021\)](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19_(дата%20звернення%2030.05.2021)).
  5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, поточна редакція – Редакція від 23 квітня 2021 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18_\(дата звернення 30.05.2021\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18_(дата%20звернення%2030.05.2021)).
  6. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: національне агентство України з питань державної служби від 05 серпня 2016 року № 158. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16_\(дата звернення 30.05.2021\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16_(дата%20звернення%2030.05.2021)).
  7. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В.С. Ковальський, О.І. Миколенко, Є.Л. Стрельцова, О.І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛЕЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Клочко Ю. Л.,

магістрантка 2-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

Важливим аспектом розгляду державного управління є проблеми типологізації його організаційних форм. Онуфрієнко О. [1, с. 156] виділяє дві істотні особливості основних наявних підходів до класифікації моделей організації державного управління: по-перше, акцентуація соціокультурних чинників, які формують специфічні риси державного управління у певній країні, по-друге, класифікація за системно-структурними та функціональними особливостями моделей державного управління. За першим критерієм, зазвичай, зміст

соціокультурних чинників розкривається поверхово, тому класифікація виходить дещо абстрактною.

Обравши за основні критерії типологізації державного управління рівень політичної культури і ступінь цивілізованості суспільства, автори [2, с. 25-26] виділяють такі моделі: американську, японську, європейську, соціалістичну, країн перехідного типу або слаборозвинутих суспільств.

Для американської моделі державного управління характерні такі риси: державне управління передбачає президентську форму правління і наявність бінарної партійної системи; державно-суспільні відносини побудовані за принципами пріоритетності додержання прав і свобод та поваги до індивідуалізму на триєдиному фундаменті законодавства, судочинства і управління; забороні чиновникам суміщати адміністративно-управлінські посади з іншими формами посадової зайнятості; існування жорсткого механізму управлінських стримувань і противаг; децентралізація владних повноважень при прийнятті рішень політичного характеру; дозоване втручання державних органів влади в соціальну й економічну сфери життєдіяльності суспільства; один з найменших державних секторів економіки на світовій арені (близько 10 % національного господарства країни) за одних з найменших витрат на державне управління та адміністрування (розміром біля 20 % валового внутрішнього продукту); поширення принципів і методів функціонування приватного сектору економіки на органи державного управління; високомобільна і конкурентна система організації роботи посадовців державної служби; високоефективна контрольна вертикаль керівників-підлеглих; досить високий ступінь свободи, з одного боку, і відповідальності державних управлінців при прийнятті рішень, з іншого; відкрита, прозора і стандартизована система найму і підбору персоналу на державну службу [2, с. 26].

Японська модель державного управління базується на одноосібній монархічній формі правління, врівноваженої домінуючою партійною системою. Для цієї моделі притаманні: чітка суспільна ієрархія, шанобливість, покірність і схильність до історично зумовленого підпорядкування; повільне просування кар'єрними сходінками, його залежність переважно не від особистих досягнень, а від покори вищестоячим управлінцям і певних вікових критеріїв; відданість органу державної влади організаційним цінностям позиціонується як позитивна риса посадовця і культивується в управлінській діяльності; ухвалення рішень за груповим принципом і поширення групового контролю; державне регулювання економіки, що заохочує конкуренцію між підприємствами, установами, організаціями; застосування потужних протекціоністських заходів в аграрній сфері та

поміrkованих для промислових галузей економіки; найнижчий порівняно з іншими моделями рівень державного соціального забезпечення громадян, ця функція частково компенсується родиною; управлінські кадри формуються в межах закритої системи, яка передбачає широку загальну підготовку і пильну увагу до особистих якостей посадовців [2, с. 26].

У європейській моделі державного управління розвинені, за винятком президентської, форми державного правління: законодавча, виконавча, судова. Вона базується на партійній системі політичного плюралізму. Для неї притаманні закрита система державної служби (крім Великої Британії), кадрова, наймана і змішана системи претендентів на державну службу. На відміну від США органи державної влади за цієї моделі мають більший обсяг функціональних повноважень в економічній, соціальній, демографічній, екологічній, поселенській сферах, що виражається у великому обсязі державних податкових надходжень і співставних державних видатків (від 30 до 45 % валового внутрішнього продукту). Характерною є висока престижність, елітарність роботи на вищих щаблях державної служби [2, с. 26].

Соціалістична модель державного управління обумовлена такими особливостями: державне управління підпорядковане партійній верхівці; судовий і громадський контроль за роботою адміністративних органів; директивне планування і державне постачання є централізованим; управління економічною, соціальною, іншою сферами здійснюється централізовано; державний апарат монополізує владу; панування номенклатури як головного класу управлінських кадрів; до масової свідомості населення штучно прищеплюється ген майже релігійного ставлення до владної верхівки; досить високий рівень корумпованості посадовців органів державної влади.

Модель державного управління перехідних суспільств можна охарактеризувати за допомогою ознак: кланово-корпоративний принцип формування державних органів, за якого партії стають іграшковими маріонетками в руках фінансової еліти, викривлення вектору впливу політики і бізнесу, злиття державного і приватного у публічних організаціях; висока залежність державних, політико-адміністративних органів від рішень державного апарату; централізоване прийняття державних рішень; межі законодавчо визначених компетенцій державних органів прописані нечітко, тому їх функції дублюються, поширена перехресна компетенція; непрофесійна, корумпована державна бюрократична система, визнана суспільством як прийнятне культурне явище; закритість кадрової системи набору державних службовців, а тому результативність

службового просування залежить переважно від фактору – особиста відданість своєму керівництву; безініціативність і відсутність бажання ризикувати серед управлінських кадрів, талановите імітування бурхливої професійної діяльності; високий рівень корпоративності та клановості; зневажливе ставлення до рядових громадян.

Розглянуті моделі можна поділити на підвиди моделей за певними критеріями.

Будь-яка з описаних моделей має три рівні за широтою охоплення повноважень і об'ємом залучених для їх реалізації ресурсів. На загальнодержавному рівні – визначаються цілі і пріоритети загальноекономічного стратегічного розвитку держави і регіональних економік, розробляються державна і регіональні програми соціально-економічного розвитку, формуються податкова і бюджетно-фінансова політики. За центральними органами виконавчої влади закріплюються функції міждержавних зовнішніх відносин, екологічного захисту, оборони, оподаткування, контролю за банківськими операціями, регулювання грошового обігу, розвитку освіти та культури. На регіональному рівні узгоджуються регіональні, галузеві і бізнесові інтереси. Основним суб'єктом управління є область, управління якою здійснюється за принципом самостійності. На місцевому рівні реалізується державна регіональна політика і приймаються самоврядні рішення щодо захисту інтересів і розвитку територіальних громад.

Проведене нами узагальнення наукового доробку класифікації моделей організації державного управління за різними критеріями дозволило виявити їх відмінні та спільні риси, притаманні їм на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях. Сучасний стан та еволюційний поступ моделей державного управління в різних країнах доцільно вивчати з урахуванням впливу на характер державного управління особливостей взаємодії держави і громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Онуфрієнко О. Підходи до класифікації моделей організації державної служби: порівняльний аналіз. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 2 (29). С. 155
2. Чернов С. І., Новікова М. М., Гайдученко С. О. Текст лекцій з дисципліни «Державне та регіональне управління». Х. : ХНУМГ, 2014. 140 с.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНЦЕПТ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІННОВАЦІЯ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Канівець О. В.,

магістрантка 1-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

Новітнє приватне право в Україні має порівняно невелику історію розвитку: всього 30 років від часу здобуття державної незалежності. Саме *завдяки політичному владному впливу* стало можливим його відродження і розвиток після тривалої *політико-правової заборони* за радянської доби. Зауважимо залежність існування і розвитку приватного права від політичного фактору за умов не правової держави, європейського зразку якої Україна ще не досягла.

Новітня історія розвитку приватного права в розвинутих країнах, на які орієнтується Україна, характеризується інноваційною тенденцією до взаємодії і взаємопроникнення приватного та публічного права. Ця тенденція також зумовлена владним політико-правовим впливом: курсом на побудову соціальної держави. Україна у Конституції 1996 р. самовизначилася як соціальна держава [1, ст. 1], у якій найвищою соціальною цінністю є права і свободи людини. Їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає за це перед людиною [1, ст. 3]. Суб'єкти приватного права зобов'язані не використовувати власність на шкоду людині і суспільству, а держава зобов'язана забезпечувати соціальну спрямованість економіки [1, ст. 13].

Однак підпорядкувати приватне право (з його традиційним принципом свободи волі суб'єктів) потребам соціальної держави досі не вдається. Національною проблемою в Україні вже тривалий час визнається бідність переважної більшості населення. Найновіші дані про це засвідчують результати соціального дослідження агенції «Рейтинг», проведені 12-21.03.2021 на замовлення Міжнародного республіканського інституту (США). За ними – 54 % опитаних людей віднесли себе до бідних, а ще 31% – до малозабезпечених (усього 85%). Забезпечених людей, яких можна віднести до так званого «середнього класу», виявилось лише 12%, а багатих – 2% [2]. Саме ці 2% населення так званих «олігархів» підпорядкували собі країну і стоять на заваді побудові соціальної, демократичної і правової держави. Актуальним підтвердженням цьому є внесений до Верховної Ради України законопроект про подолання надмірного впливу олігархів [3].

У контексті політичного фактору розвитку приватного права в Україні одним із важливих резервів є публічна політика й основане на

її теоретико-методологічній основі публічне управління та адміністрування нового, європейського типу. Для цього необхідно сформувати управлінські кадри нової генерації: не фахівців із *державного* управління, як це було донедавна та мало своїм результатом корпоративно-бюрократичну державу на службі олігархам. Навпаки, за європейським концептом публічної політики це мають бути фахівці з *публічного* управління та адміністрування. Вони працюють *не тільки в державних органах*, а й в *управлінських структурах інститутів громадянського суспільства* (зокрема так званого «*третього сектору*» – недержавного, некомерційного та соціально спрямованого, який представлений громадськими асоціаціями та громадянськими ініціативами переважно у невиробничих сферах (екологія, охорона здоров'я, соціальний захист, освіта, розвиток мистецтва тощо). У системі вищої освіти України такі кадри управлінців почали готуватися недавно. Підручники і навчальні посібники (як відзначається у навчальній програмі з дисципліни «Публічне управління» Полтавського університету економіки і торгівлі 2020 року), ще не мають усталеної змістовної структури. В Україні йде осмислення власної моделі публічної політики й відповідної їй управлінської та адміністративної діяльності.

Активні дослідження європейського концепту публічної політики в Україні виявляють у розмаїтті визначень такі її основні сутнісні риси: – це не тільки вироблення і реалізація управлінських рішень державою, а й демократична участь різних груп за інтересами, державних і недержавних політичних акторів у політико-управлінському процесі, досягнення комплексного бачення соціальної проблеми з дотриманням процедур узгодження інтересів перед безпосередньою політичною дією уряду [4, с. 107]; – це системна взаємодія держави, бізнесу, некомерційного співтовариства, різноманітних соціальних, професійних груп та верств, громадських об'єднань з приводу «реалізації особистих та суспільних інтересів; виробництва, розподілу та використання суспільних ресурсів та благ з урахуванням волевиявлення населення певних територій» [5, с. 194]; – це реалізація публічних втручань через процедуру укладення договору між державою й публічними об'єднаннями (управління відходами, підтримка доріг, упорядкування території), *між державою і приватними чи публічними підприємствами, фондами, кооперативами тощо (договір виплати допомоги підприємствам, що виконують публічні функції* – скажімо, лікарням, підприємствам, які отримали дозвіл на перевезення громадським транспортом, закладам з перепідготовки тощо) [6, с. 194].

Висновки з наведених характеристик розкривають ледь розпочатий край роботи для інститутів політичної системи та

громадянського суспільства України у політичній, правовій і громадській діяльності, в освіті і культурі, в медіа та ін. У тому числі в написанні магістерських робіт із тематики публічної політики здобувачами магістерського рівня вищої освіти у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Социология для Старшего брата. Дмитрий Джангиров. URL: https://www.youtube.com/watch?v=oOUMYOi3Suk&ab_channel=%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB
3. Проект Закону про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72105
4. Пухкал О. Г., Гомоляко О. В. Публічна та державна політика: єдність та відмінності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 106 – 112. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2017/20.pdf
5. Телешун С., Ситник С., Рейтерович І. Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору. *Вісник Національної Академії Державного Управління. Політологія і право*. 2013. № 11. С. 185-196. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-4-25.pdf>
6. Розроблення публічної політики. Практичний посібник / Уклад. А. О. Чемерис. К.: ТОВ «Софія». 2011. 128 с. С. 11 – 16. URL: <https://despro.org.ua/upload/DESPRO-15%2003%202011%20final.pdf>

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПИ

Акулова К. О.,

магістрантка 1-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

Сучасний етап державотворення в Україні характеризується інтенсивним пошуком найбільш оптимальної моделі управління, оскільки необхідною умовою сталого розвитку суспільства та ефективного функціонування держави є забезпечення балансу між національними інтересами та інтересами регіонів і громад. Одним із способів оптимізації державного управління є децентралізація,

передача деяких повноважень нецентральною владою, які обираються або створюються громадою [1].

Прагнення України приєднатися до європейських інституцій бере свій початок з 1994 року, коли тодішній український уряд проголосив, що інтеграція до Європейського Союзу (далі – ЄС) є головною метою зовнішньої політики. З огляду на це, бажання українського народу інтегруватися у простір європейської цивілізації, що згодом було підтверджено в 2014 році Революцією Гідності, спонукало українську владу до активних дій щодо імплементації європейських стандартів, зокрема децентралізації.

Враховуючи те, що принцип децентралізації успішно застосовується на практиці країн ЄС, для України, яка все ще перебуває в процесі реформування державних інституцій, надзвичайно важливо вивчити позитивний досвід децентралізації та створити ефективну модель територіальної організації влади. всіх рівнях.

Сьогодні більшість західноєвропейських країн відмовляються від унітарної державної моделі шляхом запровадження децентралізації. Враховуючи, що «в унітарній державі лише центральний уряд має право приймати політичні рішення, останнє є вкрай неефективним, оскільки такі умови не враховують регіональні інтереси та потреби, що в результаті може сприяти занепаду економіки та зростання невдоволення» [2].

Водночас децентралізація як концепція, що враховує особливості історії країн, їх законодавство, географічні, історичні, національні та релігійні особливості, рівень розвитку, культуру та підходи до державного управління набула різних форм. Водночас, незважаючи на національні особливості, в науковій літературі є спільні риси, характерні для процесів децентралізації європейських країн, а саме: висока якість державного управління та законодавства; підзвітність органів державної влади та врахування думки населення; політична стабільність; відсутність насильства; високий рівень ефективності державного управління; запобігання корупції [4]. Україна повинна прагнути до таких критеріїв ефективності реформи децентралізації.

Досвід країн ЄС, які нещодавно перейшли від централізованих систем управління до децентралізованих моделей державної влади, показує, що основною ідеєю їх реформування було переміщення центру місцевих справ на місцевий рівень, включаючи регіон. було досягнуто шляхом оптимізації відносин між різними рівнями територіальної організації влади, особливо між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади, створенням ефективної системи адміністративного, фінансового та економічного

важелів діяльності органів місцевого самоврядування, послуги яких максимально наближені до потреби місцевих громад.

Децентралізація в Україні – це не лише передача повноважень, ресурсів та компетенції для вирішення ключових питань життя на найближчому людському рівні, де це може бути зроблено ефективніше (згідно з принципом субсидіарності), але створення базового місцевого уряд – дієздатна територіальна громада [3].

На першому етапі децентралізації (2014 – 2019) в Україні було утворено 705 дієздатних об'єднаних територіальних громад, в яких відбулися перші місцеві вибори. Так, у «Децентралізованій Україні» – у містах обласного значення та ОТГ проживало понад 67% від усього населення, вона охоплювала близько 34% території нашої держави [3]. І, на території Полтавської області була найбільша сільська ОТГ в Україні – Засульська громада, яка об'єднала 11 сільських рад, а за чисельністю населення – це більше половини Лубенського району Полтавської області [5].

На другому етапі децентралізації (2020 – 2021) уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня. Відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів в Україні сформовано 1469 територіальних громад, які охоплюють всю територію країни.

Все це забезпечує міцну основу для наступних кроків у реформуванні місцевого самоврядування, а також прискоренні реформ у галузі охорони здоров'я, освіти, культури, соціальних служб, енергоефективності та інших секторів.

У 2021 році також очікуються подальші зміни в чинному українському законодавстві про децентралізацію, які необхідні для подальшого сприяння реформі та її завершення.

Сьогодні перед Україною стоїть надзвичайно амбіційне, але потенційне завдання, яке необхідно виконати до наступних місцевих виборів – завершити перший етап реформ, створити нову територіальну основу для формування місцевого самоврядування на низовому та районному рівнях [6].

Процес децентралізації у частині «укрупнення» територіальних громад є консолідуючим чинником в об'єднанні громад та наслідком усвідомлення неможливості підвищення рівня якості життя без інституційних змін середовища існування.

Причиною успішності та високої довіри до реформи є те, що вона проводиться за безпосередньою участю громадян, і є наслідком їх волевиявлення. Об'єднання територіальних громад сприяє зміцненню державності у сенсі створення у регіонах точок, що стануть осередками суспільних змін та позитивних економічних перетворень, які поступово призведуть до покращення якості життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація влади на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив. Подолання стереотипів стосовно децентралізації на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив : матеріали інформаційного семінару. Київ : Український інститут міжнародної політики, 2015. 18 с.
2. Котельникова Л. А. Итальянская синьория в XIV-XV вв. (условия и предпосылки возникновения). Средние века / Л. А. Котельникова. – 1987. – № 50. – С. 138.
3. Реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади. *Реанімаційний пакет реформ*. 2020. URL: <https://rpr.org.ua/groups-rpr/04detsentralizatsiya/>.
4. Гуманитарный портал. Рейтинг стран мира по уровню социального прогресса 2018 года. *Гуманитарный портал. The Social Progress Imperative*. – 2018. – URL: <http://gtmarket.ru/news/2014/04/14/6688>.
5. Децентралізація – це шлях України до Євросоюзу, – Геннадій Зубко у Брюсселі. 2019. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/decentralizaciya-ce-shlyah-ukrayini-do-yevrosoyuzu-gennadij-zubko-u-bryusseli>.
6. Децентралізація дає можливості. 2021. – URL: <https://decentralization.gov.ua/about>.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Стасюк Я. О.,

*магістрантка 1-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ
науковий керівник – доц. Сарапин В. В.*

Ефективність публічного управління на національному, регіональному та місцевому рівнях багато в чому залежить від оволодіння чиновниками та керівниками ефективних форм та методів управління людськими ресурсами. Це неодмінно передбачає здатність чітко і зрозуміло формулювати інформацію, знаходити необхідні канали та форми її передачі, вміння не тільки розуміти себе, а й інших зацікавлених партнерів та в процесі переговорів досягти оптимального та взаємовигідного для всіх сторін результату.

Ефективність публічного управління неможлива без побудови належної системи як внутрішнього, так і зовнішнього зв'язку, обміну

інформацією. Успіх держави загалом і кожної команди, громади зокрема та ефективність управління людськими ресурсами в них значною мірою залежить від формування, функціонування та розвитку ефективної системи комунікації між ними.

У широкому розумінні комунікація – це взаємодія між суб'єктами шляхом обміну певними повідомленнями. До таких суб'єктів належать певні особистості, групи людей, організації, соціальні інститути, комунікація яких є необхідним елементом соціального існування [1, с. 25].

Комунікація як явище складне і багатозначне тлумачиться по-різному, як-от:

- мовна взаємодія або здатність переконувати за допомогою символів і знаків;

- постійний процес передачі інформації, завдяки якому інформація циркулює в певних соціальних системах та між ними;

- процес обміну інформацією між суб'єктами певної сфери діяльності з метою забезпечення впливу одне на одного.

Існує ряд типів комунікації, залежно від певного критерію, за яким розглядається комунікація. Наприклад, залежно від типу знакових систем, що використовуються в комунікації, її поділяють на вербальну та невербальну. Вербальна комунікація – це взаємодія сторін за допомогою мови, слова. Невербальна комунікація використовує всі інші можливі знакові системи, крім мови. Зокрема, це зорові сигнали, установлені за домовленістю між суб'єктами із використанням прапорів, диму, певних зображень, поз, жестів, міміки; звукові сигнали тощо. Комунікація також може бути усною та письмовою [2].

За способом взаємодії розрізняють пряму і непряму (за допомогою технічних засобів або інших людей) комунікацію, а також формальну (у межах певних встановлених правил) та неформальну. За масштабом спілкування (з урахуванням кількості його суб'єктів) виділяють міжособистісну, групову та масову комунікацію. Міжособистісна комунікація передбачає взаємодію між суб'єктами, які відносно чітко ідентифікують одне одного за певними ознаками, групова – всередині певних груп, членів яких об'єднують певні ідеї, ставлення до певних явищ і процесів тощо, масова – всередині гетерогенної, розсіяної аудиторії [3, с. 5].

У процесі глобалізації відбувається трансформація інститутів адміністративно-політичної діяльності, комунікативних культур, традицій, створюється та розвивається комунікативне середовище публічного управління принципово нового типу, яке, впливаючи на природу обміну інформації між суспільством та владою, породжує низку нових проблем і суперечностей.

Розуміння конфліктів, які виникають через непорозуміння між комунікантами у сфері публічного управління, передбачає знання соціальних закономірностей, принципів, функцій і методів, що визначають реальний розвиток комунікаційних процесів у системі публічного управління. Це актуалізує зростання інтересу до різних проблем соціальної та комунікативної взаємодії органів публічного управління із суспільством.

У публічному управлінні можна виділити такі види публічної комунікації [4, с. 67]:

- 1) комунікації з метою інформування;
- 2) комунікації з метою надання державних послуг;
- 3) комунікації з метою обговорення проєктів рішень, які не можуть бути прийняті без участі громадськості.

Слід підкреслити, що до інформації, яка циркулює в комунікативному просторі органу публічного управління та використовується при підготовці, прийнятті, реалізації та оцінці управлінських рішень, висуваються особливі вимоги, а саме: точність, своєчасність, повнота, корисність, доступність.

Належне забезпечення внутрішніх організаційних комунікацій у системі публічного управління в процесі управлінської діяльності в установі передбачає здійснення ефективного документообігу, завдяки якому відбувається переважно опосередкований обмін управлінською інформацією.

Отже, комунікація в публічному управлінні – це обмін інформацією між двома суб'єктами комунікативної взаємодії. Зворотний зв'язок та перехід від одностороннього інформування громадян про дії влади до двостороннього спілкування «громадськість – державний орган – громадськість» є надзвичайно важливим складником комунікативної діяльності для органів публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Галлін Д. Сучасні медіасистеми: три моделі відносин ЗМІ та; пер. з англ. О. Насика. К.: Наука, 2018. 320 с.
2. Лашкіна М. Нові підходи до комунікації в публічному просторі державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. № 1 (13). 2013. URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/1/02.pdf3> (дата звернення 28.05.2021).
3. Литвинова Л. В. Теоретичні аспекти розвитку комунікації в органах публічної влади в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2015. № 2. С. 4-11. URL: http://www.e-ratr.academy.gov.ua/2015_2/3.pdf (дата звернення 28.05.2021).

4. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія ; С. Г. Соловйов та ін. ; заг. ред. д. держ. упр., проф. Н. В. Грицяк. К. : К.І.С., 2015. 320 с.
5. Войтович Р. В. Механізми реалізації зв'язків з громадськістю в державному управлінні : навч. посіб. К. : Вид-во НАДУ, 2017. 72 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Лампіга К. С.,

*магістрантка 1-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ,
науковий керівник – к.ю.н. Волошина Я. Л.*

Конституція України передбачає, що найвищою соціальною цінністю в державі є людина, її життя та здоров'я [2]. Велике значення таких благ, як життя та здоров'я, вимагає їх оптимального захисту. Надання населенню медико-профілактичної допомоги високої якості залежить від достатності матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я, професіоналізму та кваліфікації лікарів, психологічної готовності населення дбати про своє здоров'я.

Головною ціллю будь-якої системи охорони здоров'я є доступність і якість медичної допомоги, медичних послуг, медичного обслуговування. Держава через спеціально уповноважені органи виконавчої влади контролює та здійснює нагляд за дотриманням прав громадян у сфері охорони здоров'я, забезпечуючи пов'язані з ними державні гарантії. Ефективна державна політика у сфері охорони здоров'я пов'язана з розробкою і встановленням нових державних стандартів у цій галузі, а також з удосконаленням системи вже існуючих з метою підвищення рівня якості медичного обслуговування населення.

Державні стандарти у досліджуваній сфері спрямовані на забезпечення здорового довкілля та санітарно-епідемічного благополуччя населення, якісного медичного обслуговування, якісними, ефективними та безпечними лікарськими засобами [6, с. 283].

На думку сучасних науковців, охорона здоров'я – це сукупність заходів, спрямованих на підтримання та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини протягом усієї тривалості життя [1, с. 92].

Система охорони здоров'я базується на принципах: пріоритетності життя і здоров'я суспільства; суворого дотримання прав і свобод людини і громадянина та надання відповідних державних гарантій; гуманістичної спрямованості; рівності громадян; доступності медичної допомоги та медичних послуг; відповідності цілям і рівню соціально-економічного розвитку суспільства та науковій доцільності; орієнтації на сучасні стандарти у цій сфері [3, с. 55].

Основу державної політики у галузі охорони здоров'я формує Верховна Рада України шляхом закріплення конституційних засад охорони здоров'я, визначення їх мети, основних завдань, напрямків, принципів та пріоритетів, встановлення стандартів та обсягів бюджетного фінансування, створення системи відповідних кредитних, фінансових, податкових, митних та інших регуляторів, затвердження національних програм охорони здоров'я.

Визначальним для державної політики у сфері охорони здоров'я є результат її реалізації, що здійснюється відповідною системою органів виконавчої влади та публічної адміністрації. Для вирішення питань публічного адміністрування в галузі охорони здоров'я при Верховній Раді України можуть створюватися дорадчі та експертні органи провідних медичних працівників та громадськості.

Президент України несе відповідальність за сучасний стан системи охорони здоров'я в Україні. Він виступає гарантом реалізації права громадян на охорону здоров'я, забезпечує дотримання законодавства у цій сфері. Кабінет Міністрів України організовує розробку та реалізацію державних цільових програм, створює економічні, правові та організаційні механізми, які забезпечують якісне медичне обслуговування, що максимально дієво і безпечно можуть задовольняти потреби осіб, які потребують цієї допомоги. Якісне медичне обслуговування також передбачає проведення профілактики та лікування громадян без зайвих витрат [7, с. 23].

Міністерство охорони здоров'я України – це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямована на забезпечення формування та реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я. У межах своєї компетенції Міністерство охорони здоров'я України здійснює розробку цільових програм та прогнозування у галузі охорони здоров'я, визначає кваліфікаційні вимоги до медичних працівників, затверджує клінічні протоколи і стандарти, ліцензування господарської діяльності з медичної практики тощо [5].

Публічне адміністрування у сфері охорони здоров'я не може розвиватися та функціонувати ізольовано від сучасних проблем та соціального розвитку. Доцільним вважається розробка довгострокової

концепції сталого розвитку системи охорони здоров'я та здійснення постійного моніторингу проблем у цій сфері.

Також слід зауважити, що для України було б корисним проведення радикальної реформи системи охорони здоров'я, у межах якої особлива увага має бути приділена правовій обізнаності населення щодо отримання медичних послуг. Це, безумовно, покращить функціонування закладів охорони здоров'я [4, с. 67].

Важливе значення у подальшому розвитку сфери охорони здоров'я має укладення міжнародних угод про співробітництво, що сприяє налагодженню комунікаційних зв'язків між медичними установами різних країн світу, міжнародними організаціями (наприклад, ВООЗ, Міжнародний дитячий фонд UNICEF тощо).

Отже, право на здоров'я є невід'ємним для кожної людини, тому сфера охорони здоров'я виконує ключову роль у забезпеченні життєдіяльності всього суспільства. Будь-яка сфера реалізації суспільних інтересів не може існувати поза сектором державного управління, що супроводжується виробленням, прийняттям та виконанням управлінських рішень. Під публічним адмініструванням у сфері охорони здоров'я слід розуміти скоординовані, спрямовані та врегульовані чинним законодавством дії публічної адміністрації у галузі охорони здоров'я щодо реалізації своїх повноважень, які спрямовані на надання якісних медичних послуг людині.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Логвиненко Б. О. Публічне адміністрування сферою охорони здоров'я в Україні: теорія і практика : моногр. / Б. О. Логвиненко. Київ : «МП Леся», 2017. 344 с.
4. Неугодніков А. Публічне адміністрування в сфері охорони здоров'я. *Юридичний вісник*. 2019. № 3. С. 63-69.
5. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF#Text>.
6. Рожков Г. С. Державний контроль і нагляд у сфері охорони здоров'я. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 3. С. 283-288.

7. Фан Ч. Система охорони здоров'я України: час змін. *Дзеркало тижня*. 2015. № 12. С. 23.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО РЕФЕРЕНДУМУ В УКРАЇНІ

Куриленко Р. М.,

магістрантка 2-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

Вивчення місцевого самоврядування в Україні потребує глибокого дослідження його правової природи, законодавчих основ діяльності органів місцевого самоврядування, порядок їх формування та напрямів діяльності. Водночас, дослідження у цій сфері неможливі без аналізу первинного суб'єкта місцевого самоврядування – територіальних громад, можливості яких по вирішенню питань місцевого значення в Україні наразі обмежені та потребують особливої уваги як дослідників, так і законодавця.

Із набуттям Україною незалежності та визнанням нашої держави демократичною республікою, вагомого значення набуло запровадження форм безпосередньої демократії при вирішенні питань, які мають суспільне значення. Так, ст. 69 Конституції України передбачено, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії, а у ст. ст. 72-74 встановлено основні положення щодо загальноукраїнського референдуму. Водночас, у ст. 7 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено можливість проведення місцевого референдуму з питань, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування і зазначено, що порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми. Однак, наразі в Україні на законодавчому рівні не врегульовані вищенаведені питання, у зв'язку з чим дискусійними залишаються не тільки процедурні питання, а й можливість проведення місцевого референдуму як такого.

Як зазначає Муркович Л., у зв'язку із втратою у 2012 році чинності Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1993 на підставі Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 року наразі в Україні проведення місцевого референдуму є неможливим [1]. Однак, з такою думкою важко погодитись, адже право громадян на участь у місцевому референдумі закріплено у ст. 38, 69 та 70 Конституції

України, а відповідно до ч. 2 ст. 8 Основного Закону норми Конституції України є нормами прямої дії. Тобто, фактично територіальна громада має конституційне право винести на референдум питання місцевого значення, яке відповідає критеріям, визначеним у ч. 2, ч. 3 ст. 7 ЗУ «Про місцеве самоврядування». Однак, враховуючи те, що більшість організаційних та процедурних моментів, пов'язаних із здійсненням референдуму як такого, покладено на державні органи та органи місцевого самоврядування, то за відсутності конкретного законодавчого регулювання унеможлиблюється належне встановлення та оголошення результатів, приведення у дію рішення територіальної громади, прийнятого на референдумі.

У зв'язку із цим, багато науковців наголошують на необхідності належного законодавчого врегулювання питання проведення місцевого референдуму не тільки шляхом прийняття закону, а й внесення відповідних змін до Конституції України. Як зазначає Скрипнюк О., заслуговують на увагу пропозиції оновлення Конституції України, яка передбачає, що розділ Основного Закону, присвячений конституційним основам безпосередньої реалізації народного суверенітету вимагає істотних змін у частині доповнення положеннями щодо місцевих референдумів за народною ініціативою. Відповідний розділ потребує визначення принципів реалізації народного суверенітету та права громадян України на участь у референдумі, предмета референдуму, вичерпного кола суб'єктів призначення та проголошення місцевого референдуму тощо [2]. На розвиток вищезазначених запропонованих конституційних положень, доцільним було б прийняття закону, який був би присвячений виключно організаційним питанням прямого волевиявлення територіальної громади. Зокрема, враховуючи практику застосування Закону від 3 липня 1993 року, вкрай важливим є спрощення порядку ініціювання та проведення місцевого референдуму, запровадження гласності на кожному етапі волевиявлення та загалом максимальне наближення стандартів проведення місцевого референдуму до існуючого в Україні виборчого законодавства.

Щодо теперішнього стану законодавчого процесу у цьому напрямку, то наразі на розгляді Верховної Ради України перебуває проект Закону «Про місцевий референдум», який в цілому відповідає більшості очікувань, детально регламентуючи кожний етап організації та проведення місцевого референдуму. Наразі даний законопроект вже пройшов слухання у комітеті та отримав позитивний висновок науково-експертного управління і його прийняття це лише питання часу та наявності політичної волі народних депутатів України.

Список використаних джерел:

1. Муркович Л. Місцевий референдум як форма безпосередньої участі населення в управлінні місцевими справами. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. № 4 (19). 253 с.
2. Скрипнюк О. Місцевий референдум як форма забезпечення реального народовладдя. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1 (80). 38 с.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В БОРОТЬБІ З РАБСТВОМ, РАБОТОРГІВЛЕЮ ТА ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Біла А. С.,

студентка 2-го курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ

На сьогоднішній день проблема торгівлі людьми торкнулась всіх куточків світу. Ця злочинна діяльність набрала нової сили та трансформувалася в більш розвинуті форми. З кожним роком вона знаходить нові способи свого вираження. Тому, гостро постає питання про вдосконалення механізмів співробітництва у боротьбі з рабством, работоргівлею та торгівлею людьми. Питання про співробітництво набуло особливо важливого значення та нового змісту. Адже захист недоторканості, честі та гідності людини безпосередньо покладений на плечі всього міжнародного співтовариства.

Протидією такому глобальному злочину, як торгівля людьми, займаються різні міжнародні урядові та неурядові універсальні та регіональні організації, а саме: ООН та її структурні підрозділи, Міжнародна організація кримінальної поліції, НАТО, Європейський Союз, Рада Європи, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Міжнародна організація з міграції та інші.

Однією із важливих міжнародних організацій в сфері протидії торгівлі людьми – є Міжнародна організація кримінальної поліції (ІНТЕРПОЛ). Універсальність цієї організації визначається колом учасників, яке об'єднує переважну кількість світових держав. Генеральний Секретаріат Інтерполу складається з трьох блоків, які в свою чергу, мають окремі підрозділи. Це забезпечує виконання функцій Інтерполу, як всесвітнього центру координації боротьби з транснаціональною злочинністю. Його проекти спрямовані на: збір, вивчення й аналіз інформації про певний вид транснаціональної злочинності; встановлення осіб, причетних до злочину; ідентифікацію членів організованих злочинних груп, дослідження їх ієрархічної

структури, сфер, способів та наслідків вчинення протиправних діянь; підготовка узагальнених звітів для розповсюдження серед правоохоронних органів держав-учасниць відповідних проектів; систематизацію даних щодо членів злочинних угруповань; допомога країнам-учасникам Інтерполу в обміні інформацією з питань розслідування відповідних кримінальних справ; встановлення безпосередніх контактів між Національними центральними бюро Інтерполу та правоохоронними органами, що є учасниками відповідного проекту [4].

Наслідком Стамбульського саміту Альянсу стало затвердження в 2004 році Політики НАТО з питань торгівлі людьми. Сфера дії цього документу охоплює всі країни-учасниці проектів та операцій НАТО. Норми цього міжнародно-правового договору стосуються усіх видів торгівлі людьми, однак особливої уваги приділяють секс-послугам жінок, що в подальшому стають жертвами торгівлі людьми. Прийняттям такого рішення слугувало визначення ролі військових груп у злочинній секс-торгівлі. Крім того, у 2003 році стався конфлікт, основу якого складали обвинувачення в сторону миротворчої групи в Конго, причетної до сексуальних правопорушень – домагань та зґвалтувань жінок та дітей [5].

Європейський Союз проводить активну діяльність у сфері протидії торгівлі людьми. Особливим поштовхом такого продуктивного процесу стало підписання Лісабонського договору в 2007 році, що сприяло активному зміцненню механізмів боротьби ЄС зі злочинами транснаціонального характеру, в тому числі й торгівлею людьми. На теперішній час, діяльність ЄС у сфері протидії торгівлі людьми регулюється Директивою 2011/36 Європейського парламенту та Ради щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми та захисту жертв, що скасовує Рамкове рішення 2002/629/JHA від 05 квітня 2011 року. Нормативно-правову базу вищезазначеної Директиви становлять Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року та Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року. У 2010 році в ЄС створили посаду Європейського координатора з протидії торгівлі людьми. Задачею координатора є сприяння координації та узгодженості діяльності інститутів, органів та держав – членів ЄС, а також третіх країн та міжнародних організацій у сфері протидії торгівлі людьми [3]. Ще одним, відносно новим, створеним у 2003 році, інституційним механізмом в ЄС є Група експертів щодо торгівлі людьми, яка складається з 12 кваліфікованих спеціалістів.

Головним міжнародно-правовим документом Ради Європи в сфері протидії торгівлі людьми є Конвенція про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 року [1]. Вищезазначена конвенція застосовується до всіх форм торгівлі людьми, незалежно від статі жертви, форм експлуатації, характеру глобальності цього злочину. Крім того, її діяльність спрямована на захист жертв торгівлі, шляхом запобігання цього злочину, на ефективне кримінальне переслідування осіб, які були причетні до нього, а також на міжнародну співпрацю в сфері протидії торгівлі людьми. Наслідком створення цієї Конвенції, є формування незалежного механізму моніторингу. Складову цього механізму становлять два елементи: Група експертів із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (ГРЕТА) та Комітет сторін.

На початку 1990-х років Організація з безпеки і співробітництва в Європі взяли на себе зобов'язання щодо протидії торгівлі людьми. Відносно нещодавно, ця організація зробила конкретні кроки у сфері протидії торгівлі людьми. Підтримку розроблених проєктів ОБСЄ в цій сфері отримала від Бюро по боротьбі з наркотиками та торгівлею людьми. В зв'язку з цим, за допомогою фінансової підтримки США була створена посада Радника з проблеми торгівлі людьми. До повноважень Радника входить підтримка ОБСЄ у встановленні напрямків діяльності по боротьбі з торгівлею людьми. Найважливішим документом цієї організації у сфері запобігання вище згаданого злочину є План дій щодо боротьби з торгівлею людьми від 2003 року.

Міжнародна організація з міграції бере активну участь у боротьбі з таким явищем, як торгівля людьми. Організаційна діяльність складається з понад 100 місій по всьому світу [6]. Взагалі, стратегія МОМ проявляється в системному підході до вирішення даної проблеми та включає в себе: попередження та запобігання; надання підтримки правоохоронним органам; захист та реінтеграцію; партнерство.

Істотне значення також має діяльність неурядових міжнародних організацій у протидії вищезазначеного злочину. До таких організацій ми можемо віднести: Міжнародну лігу жінок за мир і свободу, Міжнародну Демократичну Федерацію Жінок, «Ла Страда», Всесвітня організація за виживання, «Катаріс Інтернаціоналіс».

Як вже зазначалося раніше, торгівля людьми носить транснаціональний характер, що ускладнює боротьбу з ним. Глобальність цього явища вказує на посилення та розширення співпраці між державами усього світу. Ефективною рушійною силою може стати удосконалення діяльності універсальних міжнародних механізмів і процедур з запобігання та протидії торгівлі людьми.

В 2010 році ООН затвердила Глобальний план дій щодо протидії торгівлі людьми. Як зазначила організація, цей план може бути дієвим лише за умови плідної співпраці внутрішньодержавних та

міжнародних урядових або громадських організацій. У зв'язку з цим, був розроблений принцип «п'яти Р»: Prevention, Protection, Prosecution, Punishment and Partnerships, що означає об'єднання в одну систему таких заходів, як профілактика чи попередження торгівлі людьми, захист жертв і свідків, переслідування злочинців, покарання і кримінальна відповідальність за протиправне діяння, пов'язане зі злочинною торгівлею, партнерство та співробітництво на всіх рівнях. В даному випадку активізується процес дій на випередження [2].

27 вересня 2017 році на нараді високого рівня Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерриш, оцінюючи Глобальний план дій по боротьбі з торгівлею людьми, заявив, що торгівля людьми здійснюється навколо нас у всьому світі. Однак, 30 вересня 2020 року, Генеральний секретар ООН в своїй доповіді підняв питання про посилення загрози торгівлі людьми під час пандемії. Він відзначає погіршення цієї проблеми у умовах пандемії. Оскільки люди знаходяться у панічному стані, що дезорієнтує їх уважність.

В свою чергу, закриття кордонів не послабило діяльність зловмисників, а навпаки підштовхнуло їх до вживання нових способів вербування та експлуатації, шляхом цифрових технологій та інших сучасних засобів. Антоніу Гутерриш зазначає, що найбільше постраждали жінки та дівчата, які втратили роботу. Також, доповідь містить рекомендації щодо боротьби з торгівлею людьми.

Міжнародне співтовариство потребує вирішення питання про екстрадицію. Існують випадки, коли злочинці, користуючись відсутністю відповідного договору між державами, уникають відповідальності.

Для сприяння діяльності в протидії торгівлі людьми слід звернути особливу увагу на функціонування та дотримання законодавства такими суб'єктами діяльності, як: модельний, туристичний, розважальний бізнес, а також на діяльність організацій, які пропонують працевлаштування за кордоном.

Крім того, треба приділяти увагу роботі з захисту та підтримки жертв торгівлі людьми. В даному випадку, кожна держава повинна удосконалювати ці механізми, шляхом надання: соціальної та фінансової підтримки; фізичної та психологічної реабілітації; безпечного житла; медичної допомоги; правової підтримки; всебічного інформування про загрози та наслідки торгівлі людьми.

На даний момент, актуальним є питання щодо діяльності держав в знаннях нових технологій, методів роботи, та особливостей функціонування соціальних мереж та Інтернет ресурсів.

З 2017 року по 2018 рік у 110 державах світу було виявлено 74 514 осіб, постраждалих від торгівлі людьми. Щорічний дохід від цього злочинного діяння становить понад 150 мільярдів доларів – це найбільше у світі джерело незаконного прибутку. Проблема в тому,

що інколи люди не усвідомлюють, що користуються послугами людей, які опинилися в підневільному стані. Однак, більшість людей, які знають, вирішують замовчувати цей факт. Така бездіяльність зумовлена бажанням економити свої грошові кошти. Економлять вони близько 8 мільярдів доларів щороку, а відбувається це, шляхом наймання прислуги у посередників торгівлі людьми.

У листопаді 2020 року Комісія ООН щодо становища жінок заявляє, що пандемія спонукає до вирішення проблеми використання цифрових технологій з метою торгівлі людьми. Комітет закликав соціальні мережі встановлювати інструменти контролю, що дозволяють знижувати ризик втягування жінок і дівчаток в сексуальну експлуатацію. Крім того, комітет попросив компанії, які володіють соціальними мережами, використовувати свої бази даних для виявлення торговців людьми.

Так, 12 жовтня 2020 року Голова ООН нагадав про жертв злочинної діяльності торгівлі людьми. Він також звернув увагу на те, що становище цих осіб погіршилося з початком спалаху COVID-19. У зв'язку з пандемією, мігранти стали ще більш беззахисними перед загрозою торгівлі людьми. На даний момент істотне значення має міжнародне співробітництво в рамках Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності.

Сьогодні диктує свої правила співпраці міжнародних організацій. Воно вимагає посилення захисту жертв торгівлі людьми, високої поінформованості суспільства щодо цієї проблеми. Отже, необхідно сформувати систему періодичного підвищення кваліфікації працівників тих органів, які мають справу з протидією та попередженням даного злочину. Однак, позитивний результат можна отримати лише при плідній, тісній співпраці міжнародних організацій та бажанні держав подолати це ганебне явище, яке ставить під загрозу дотримання та захист основоположних прав та свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858.
2. Жирова П. О. Запобігання торгівлі людьми в Україні: міжнародні стандарти та стан реалізації. *Інформація і право*. 2018. № 4. С. 143-149.
3. European Union Institutions and bodies. URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies_en;
4. INTERPOL Governance Сайт. – URL: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Governance>.
5. NATO Organization. URL: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/structure.34htm>.
6. IOM Mission. URL: <https://www.iom.int/mission>.

СЕКЦІЯ 4. ВИВЧЕННЯ (ВИКЛАДАННЯ) ПРИВАТНОГО ПРАВА У ВНЗ УКРАЇНИ

АКТУАЛЬНІ СПОСОБИ ВИКЛАДАННЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Крилевець М. С., к.ю.н.,
кафедра правознавства, ПУЕТ

Вивчення правових дисциплін є певним курсом, спрямованим на формування системних уявлень та ґрунтовних знань студентів про право.

Під час викладання права викладачі використовують певні технології в навчальному процесі. Зазвичай які можна розділити на традиційні та сучасні.

До традиційних, в цілому відносять проведення лекцій, семінарів, практичних занять. Однак, не можна не зазначити, що застосування вказаних способів, не у повній мірі дає ефективний результат під час навчання.

Ю. А. Тобота зазначає, що для вивчення цивільного права існує ряд організаційно-методологічних проблем. Наприклад, таких як недостатня кількість годин, що необхідні для вивчення не лише теоретичного матеріалу, а й практичного застосування цих знань [1, с. 52].

В. А. Лебедєв та Л. А. Дирков зазначають щодо необхідності впровадження інтерактивних методів викладання правових дисциплін, що дозволить викладачам та слухачам усвідомити практичне значення теоретичних і філософських конструкцій в оволодінні правовим полем, поєднати свої набуті теоретичні знання з практикою реалізації досліджуваного законодавства, визначити його переваги і недоліки. Такий підхід дозволяє навчитись визначати предмет спору, формувати пропозиції в межах нормопроєктування, вчитись основам правової риторики. Без освоєння вказаних вмінь складно говорити про належну підготовку майбутнього юриста.

Разом з тим, потрібно пам'ятати, що для підготовки юристів в області приватного права в сучасних умовах важлива мовна підготовка. Знання латинської мови для цивілістів є важливою, оскільки саме там криється основа понятійного апарату цивільного, трудового права, процесу та інших галузей [2, с. 148].

І. І. Жукович стверджує, що важливим є використання сучасних педагогічних технологій, тобто певного процесу, в результаті чого студентами засвоюються знання. Разом з тим вказані технології

потребують у використанні нових освітніх методів, нових підходів, фактично, створення нового процесу одержання знань [3, с. 16].

Навчання студентів – це використання викладачами певних прийомів для отримання результатів, з метою засвоєння знань студентами. Зазначений процес включає декілька аспектів, включаючи ефективне конструювання навчальної програми та змісту курсу, різноманітність контекстів навчання (включаючи самостійне опрацювання, спільне або дистанційне навчання), пошук та використання зворотного зв'язку та ефективна оцінка результатів навчання. Це також передбачає добре адаптоване навчальне середовище та служби підтримки студентів. По суті, це багаторівнева діяльність.

Підтримка якості викладання в американській системі відбувається на трьох взаємозалежних рівнях. На рівні загальноосвітньої установи: включаючи такі проекти, як розробка політики та організація внутрішньої системи забезпечення якості освіти. На рівні програми: включає дії з розроблення та вдосконалення змісту програм у відділі чи школі. Індивідуальний рівень: включаючи заохочення, впроваджувати інновації та підтримувати вдосконалення навчання студентів та приймати орієнтований на навчання напрямок [4].

Викладач є важливим суб'єктом у процесі навчання, оскільки саме він дає знання, зведені в систему. Разом з тим, викладач контролює та перевіряє уміння студентів аналізувати отримані знання і можливості робити власні висновки.

Варто зауважити, що навчання студентів правовим дисциплінам є складним завданням для викладача та його умінню будувати методику викладення. Враховуючи те, що право постійно перебуває у динамічному розвитку, змінюється та залежить від суспільних відносин, викладачу потрібно орієнтуватись у цих змінах.

Суттєве значення має викладання студентам матеріалу не лише з теоретичного, але й практичного боку. Вміння застосування знань на практиці дозволяє реалізувати свої можливості та проявити професійні навички. Забезпечення учбового процесу практикуючими юристами-викладачами дозволить також підготувати студентів до повного уявлення студентами процесу та способу застосування набутих знань.

На нашу думку, важливим елементом у викладанні юристам є створення штучних заходів із використанням правові аргументації, таких, наприклад, як проведення в аудиторіях «судових засідань», створення вигаданих юридичних осіб, проведення тематичних мирних зібрань. У таких випадках студенти повинні будуть обґрунтовувати підстави, процедуру та наслідки проведення таких заходів з посиленням на чинні нормативно-правові акти.

Пошук нових шляхів викладання дозволить зацікавити студентів у процесі вивчення правових дисциплін, глибоко осмислити та навчитись практично використовувати свої знання.

Таким чином, студенти, починаючи з першого курсу повинні отримувати повне об'єктивне уявлення про існуючу у правозастосовчій діяльності практику, на основі якої вони зможуть визначати суть теоретичних положень. На нашу думку, такі способи дозволять підготувати покоління кваліфікованих правників у сфері всіх галузей права.

Список використаних джерел:

1. Тобота Ю. А. Проблематика преподавания гражданского права в вузах Украины // Проблемы современной освіти. № 5 (ч. 2). 2014. С. 47-53.
URL: <http://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8869/8390>.
2. Лебедев В.М., Дыркова Л.А. Методика преподавания частного права. Вестник Томского государственного университета. Право. 2019. № 32. С 144- 152
3. Сучасні концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах: матеріали XII Міжнародної науково-методичної інтернет-конференції, м. Харків, 5-6 грудня 2019 року. Харків : ХНМУ, 2019. 116 с
4. Fostering Quality Teaching in Higher Education: Policies and Practices. 2012.
URL:<https://www.oecd.org/education/imhe/qt%20policies%20and%20practices.pdf>

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНИХ ІННОВАЦІЙ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИСТІВ: ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ

Кульчій О. О., к.ю.н., доц.
кафедра правознавства, ПУЕТ

Технічний прогрес завжди прямо чи опосередковано впливає на кожен сферу життя людини, проникає в усі професії. Людині властиво оптимізувати і спрощувати свою діяльність, прагнути до підвищення її продуктивності та ефективності (крім того, треба зважати і на те, що сам прогрес породжує нові виклики, які потребують інноваційних рішень).

Не є виключенням і правнича професія. Наприклад, уже невдовзі після того, як було винайдено телеграф юристи почали активно досліджувати питання можливості його використання для укладення договорів (тож дистанційні договори, які укладалися за допомогою телекомунікаційних засобів були відомі людству ще задовго до появи мережі Інтернет) [1].

Однак особливо помітним є вплив технологічних інновацій на професійну діяльність юристів упродовж двох останніх десятиліть. Причому, якщо раніше ці процеси відбувалися повільніше, то сучасного етапу притаманне їх певне прискорення. Чимало технічних рішень впроваджувалося у діяльність юристів поступово і не сприймалися як якісь радикальні новації, оскільки стосувалися виключно технічної сторони їх діяльності (наприклад, можливість підготовки документів в електронній формі, електронні бази нормативних документів тощо). В останні 10-15 років ситуація дещо змінюється. Відтак, здобувачі вищої юридичної освіти, особливо освітнього рівня магістра, повинні бути готові до поточних тенденцій на ринку праці, що вимагає від них розширення свого світогляду у тому числі за рахунок оволодіння, принаймні, базовими технологічними знаннями, без яких їх конкурентоспроможність на ринку праці буде знижена.

Проблема полягає у тому, що на сучасному етапі впровадження технологічних інновацій призводить до зменшення кількості робочих місць, на які раніше могли претендувати саме випускники правничих шкіл без досвіду професійної діяльності (позиції, на яких виконувалася здебільшого технічна рутинна робота, яку вдалося алгоритмізувати, і які, як правило, не вимагають прийняття якихось інтелектуальних чи управлінських рішень). У зв'язку з цим у середовищі юристів також почали поширюватися дискусії стосовно перспектив професії юриста – чи не замінить у близькій перспективі юристів спеціально розроблене програмне й апаратне забезпечення.

У більш технологічно розвинених країнах питання розвитку юридичних інновацій досліджуються уже доволі давно. Єнс Вагнер у своїй праці, присвяченій юридичним технологіям наводить доволі показову їх класифікацію, розроблену Олівером Гуденафом за «сферами впливу» на юридичну професію та відображає етапи розвитку юридичних інновацій:

- Legal Tech 1.0 – допомагає юристу в його традиційній роботі;
- Legal Tech 2.0 – заміняє окремих юристів-людей в рамках існуючої системи і, таким чином, починає порушувати традиційну систему надання юридичних послуг;

– Legal Tech 3.0 змінює всю систему і кидає виклик людині як центральній фігурі у наданні юридичних послуг [2, с. 7].

Таким чином, можна простежити, що в міру розвитку технологій підвищується складність завдань, якій можуть бути вирішені без участі людини-юриста. Якщо починалося впровадження технологій зі створення баз даних, електронних документів та юридичних «маркетплейсів», то сьогодні вже мова може йти про автоматизоване чи напівавтоматичне прийняття певних управлінських рішень (наприклад, у сфері державної реєстрації, щодо накладання адміністративних стягнень) та автоматизоване вирішення спорів (online dispute resolution).

Разом із тим, варто звернути увагу на правильність сприйняття фаху юриста та застосування його праці. Нерідко юристи залучаються до виконання завдань, для яких не потрібна вища юридична, чи взагалі будь-яка вища освіта. Такі операції цілком можуть бути алгоритмізовані та автоматизовані (наприклад, складання/заповнення типових документів за наявним зразком). Відтак, нівелюватиметься попит на просту не дуже кваліфіковану працю (позиції, які могли б обіймати випускники правничих шкіл для отримання досвіду роботи). Це повинно мотивувати здобувачів вищої юридичної освіти на отримання якісних, у т.ч. практико-орієнтованих знань, які дозволили б їм обіймати стартові позиції на ринку праці, вимоги до яких поступово зростають.

Наступна проблема, яка може стримувати розвиток інновацій – це співвідношення обсягу юридичного ринку та вартості впровадження певної технології. У випадку, якщо впровадження якісь надскладні технічні рішення, зокрема, з використанням штучного інтелекту, буде дорожче, ніж використання традиційних юридичних послуг – ринок не піде на такі невинновдані витрати (принаймні, без наявності реальної перспективи поширення технології в інших державах/правових системах).

Окрім того, навіть якщо допустити швидкий прогрес інноваційних технологій та їх «наступ» на професію юриста – залишаються сфери, де заміна живої людини видається на сьогодні малоімовірною: у першу чергу – це сфера прийняття інтелектуальних рішень; сфера комунікації, коли у нестандартних ситуаціях людині легше пояснити свої побажання, поставити завдання саме людині-юристу, яка зможе ці побажання усвідомити і реалізувати; коли необхідне застосування існуючих правових норм з урахуванням морально-етичних норм; застосування так званих «гумових» норм, які допускають доволі

широкі можливості для власного розсуду правозастосовувача (наприклад, суди) тощо [3].

Таким чином, активне впровадження технічних інновацій у сферу юридичної діяльності вимагає від майбутніх правників усвідомлення цього факту і підготовку до роботи в новому конкурентному середовищі. Переваги матимуть юристи, які вмітимуть використовувати технології для підвищення власної продуктивності за рахунок позбавлення від рутинної праці, яка може бути автоматизована і «делегована» технологіям. Більшість же експертів сходяться у думці, що у найближчі десятиліття юристи будуть залишатися затребуваними. Найкращі ж перспективи матимуть випускники, які матимуть комплекс міждисциплінарних знань і зможуть очолити процес впровадження юридичних інновацій. Адже нові алгоритми для уможливлення застосування технологій у праві ще потрібно розробити і у цій сфері відкриваються широкі перспективи.

Список використаних джерел:

1. Цвингмань В. М. О влиянии техники на развитие договорного права. *Журнал Министерства Юстиции*. СПб., 1902. № 8 (Октябрь). С. 149-173.
2. Legaltech и юристы будущего (комментарии экспертов). *Журнал «Закон»*. 2017. № 11. С. 20-36.
3. Wagner J. Legal Tech und Legal Robots. Der Wandel im Rechtsmarkt durch neue Technologien und künstliche Intelligenz. München : Springer Gabler, 2018. 64 p.

Наукове видання

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ: ОСВІТНІЙ ВИМІР

Матеріали X Всеукраїнської
науково-практичної конференції

(м. Полтава, 8 червня 2021 року)

Оригінал-макет надано кафедрою правознавства Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 5,6.

Тираж 150 пр. Зам. № 063/562.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.